

Som davant una societat global? Problemes d'avui, reptes de futur

Albert Sasot Mateus

PID_00194685

Índex

Introducció	5
1. Globalització: concepte i debat	7
1.1. El concepte de globalització	7
1.2. El debat sobre el concepte de globalització	8
1.2.1. Globalització: realitat o mite?	12
1.2.2. El món després del 9/11	26
2. La societat global davant el mirall	28
2.1. Orígens del neoliberalisme i premisses polítiques principals	28
2.2. Mosaic de la realitat actual	31
3. Reptes del present, problemes de futur: els nostres reptes	63
Bibliografia	67

Introducció

Al principi del segle XXI sembla que la terra s'hagi encongit: Internet i la telefonia mòbil permeten que, des del nostre escriptori, ens comuniquem a l'instant amb individus que són en qualsevol punt de la geografia mundial i que hi intercanviem tota la informació que la Xarxa sigui capaç de suportar. Els mitjans de comunicació de massa que es dirigeixen a la comunitat internacional proliferen. Ens veiem afectats per directrius polítiques que es prenen en organismes situats fora de les fronteres del nostre àmbit de participació ciutadana directa. Cada vegada hi ha més moviments socials de diferent índole que no només pretenen influir sobre l'entorn social en què es troben, sinó també sobre l'ordre polític mundial. El respecte universal als drets humans i la salvaguarda de la biosfera per a les futures generacions. Ens preocupem per l'expansió mundial de la sida i pels efectes nocius de la reducció de la capa d'ozó o de les emissions de CO₂. Els carrers de les nostres ciutats reflecteixen l'impacte de les migracions transcontinentals i cada dia topem amb les complexitats de la vida multicultural. Quan anem a comprar ens assalten les franquícies transnacionals i, més subreptíciament, les petites etiquetes que ens indiquen que gran part dels productes que consumim o alguns dels components que contenen procedeixen de punts llunyans que, de vegades, ni tan sols recordem exactament on són. I, per posar un exemple final, tots coneixem algú que ha perdut la feina perquè l'empresa en què treballava ha decidit traslladar la producció a un altre país o que ha vist com part dels estalvis que tenia s'ha evaporat perquè havia invertit en productes del sistema financer global.

Fa vint-i-cinc anys, cap d'aquests temes no formava part de la nostra quotidianitat. Avui, amb més o menys intensitat, la consciència de pertànyer a una societat formada pel món en conjunt s'ha assentat en l'imaginari col·lectiu. Un imaginari que abraça des del ciutadà educat de classe mitjana occidental fins al cultivador d'opi afganès, l'informàtic indi, el jornalero andí, l'obrer xinès o el jove subsaharià que emprèn el viatge cap al nord opulent després d'hipotecar bona part dels béns de la seva família en l'aventura.

Però, més enllà d'aquestes impressions, quin és l'abast real d'aquesta societat global? I les característiques més palpables? Quins reptes afronta en l'actualitat i quins reptes oferirà en el futur? Per desgràcia, aquest conjunt d'interrogants no té cap resposta clara. Cada dia sociòlegs, antropòlegs, economistes, historiadors, politòlegs, periodistes i futuròlegs llancen al mercat de la comunicació propostes de més o menys transcendència que intenten afrontar l'envit des de diversos punts de vista, però encara no hi ha cap visió canònica fermament establerta sobre el moment de civilització en què vivim. En les pàgines següents intentarem, abans que res, esbossar les línies de debat principals sobre aquesta qüestió. En segon lloc, identificarem els problemes particulars del món actual que ens semblen més determinants i apressants. Fi-

nalment, reflexionarem breument sobre el nostre propi paper com a ciutadans implicats en l'assumpte. Una implicació que és molt més que un mer objecte d'estudi, ja que d'aquesta valoració que efectuem, en depèn l'aspecte que el planeta adoptarà en un futur immediat.

1. Globalització: concepte i debat

1.1. El concepte de globalització

Durant els últims quinze anys, les referències al denominat *procés de globalització* han adquirit una gran popularitat. El terme ha deixat de ser un objecte d'anàlisi reservat a un grup reduït d'erudits de l'àmbit acadèmic i s'ha convertit en una referència fetitxista per a tertulians, periodistes, intel·lectuals i polítics. Per a aprofundir en l'anàlisi de l'abast que ha adquirit aquesta societat global a què tenim la sensació de pertànyer, ens ha semblat adequat fer una mirada crítica sobre els usos dominants del terme i la visió del món que se'n deriva. Quan es tracta de definir què s'entén per *globalització* en l'àmbit mediàtic, polític i empresarial prevalen propostes d'aquest tipus:

"És la llibertat (per a les empreses i el món financer) d'invertir quan i on vulguin, de produir el que vulguin, de comprar i vendre on vulguin i de patir les menors restriccions possibles derivades de la legislació laboral i convencions socials."

A més, sol presentar-se davant l'opinió pública com un procés sense cap alternativa, irreversible, com una realitat que se sobreposa a la resta d'aspectes de la vida social d'avui dia i els aclapara. Aquesta perspectiva, que podem anomenar *globalització neoliberal*, ha fet fortuna durant els darrers vint anys.

Sense que desmereixi el fet que les definicions del tipus que acabem d'esmentar siguin les més habituals i influents, en àmbits menys economicistes trobem definicions que intel·lectualment són més ambicioses. Aquestes definicions consideren que la globalització és el procés pel qual la connexió de les diverses societats humanes del planeta s'ha incrementat de manera superlativa durant les últimes dècades. D'aquesta manera, els esdeveniments polítics, econòmics i culturals que afecten una part del món, també afecten la resta del globus, cada vegada amb més intensitat. Com a fenomen d'abast universal podem destacar les propostes següents:

- a) **Albrow (1990)**: "Es refereix a tots els processos mitjançant els quals tots els pobles del planeta s'incorporen a una única societat mundial, a una societat global."
- b) **Giddens (1990)**: "Es pot definir com la intensificació de les relacions socials entre les diferents parts del món, de manera que esdeveniments locals que tenen lloc en punts separats per milers de milles de distància tenen repercussions recíproques."
- c) **Robertson (1992)**: "És la compressió del món."
- d) **Held i altres (1999)**: "És l'ampliació, l'aprofundiment i l'acceleració de la interconnectivitat mundial en tots els aspectes de la vida contemporània, des del cultural fins al criminal, des del financer fins a l'espiritual."
- e) **Stiglitz (2002)**: "Fonamentalment, és la integració més estreta dels països i els pobles del món, produïda per l'enorme reducció dels costos de transport i comunicació, i el desmantellament de les barreres artificials als fluxos de béns, serveis, capitals, coneixements i (en menor grau) persones a través de les fronteres."

Aquest és el punt de partida, el de les concepcions més popularment interioritzades sobre què és la globalització, des del qual iniciarem el trajecte crític.

1.2. El debat sobre el concepte de globalització

Actualment, l'únic consens que hi ha entre els especialistes sobre el concepte de *globalització* i les realitats que pretén descriure és que es tracta d'un terme central, per la importància que té el que vol incloure, però esmunyedís i molt contestat.

No hi ha acords sobre la definició, la cronologia, l'escala, l'impacte, el significat polític o sobre la manera de controlar el procés. **Jan Aart Scholte (2000)** distingeix almenys cinc usos diferents del vocable entre els que el defensen com a vàlid:

- a) Com a sinònim d'**internacionalització**, és a dir, assenyalant la intensificació de les interaccions transfrontereres i de la interdependència entre estats.
- b) Com a sinònim de **liberalització**, és a dir, un procés pel qual s'anirien eliminant les traves imposades pels governs quant als fluxos financers i les operacions empresarials. Aquest procés estaria destinat a crear una economia mundial "oberta i integrada".
- c) Com a sinònim d'**universalització**, d'extensió d'una sèrie d'objectes i experiències als habitants de qualsevol racó del planeta.
- d) Com a sinònim d'**occidentalització**, especialment per l'impacte de la cultura nord-americana a escala mundial.
- e) Com a sinònim de **desterritorialització**, un procés pel qual els llocs físics, les distàncies, les fronteres han perdut part de la seva influència, anteriorment determinant, en la vida social.

Entre els mateixos autors que defensen l'existència del fenomen, no hi ha acord sobre quan es va iniciar el procés ni tampoc sobre les etapes que va seguir.

a) Alguns autors, com **Gamble (1994)**, han apuntat que el procés de globalització s'inicia quan els homínids, en el paleolític, van colonitzar el globus.

b) Altres, com **Robertson (1992)**, consideren que l'inici va tenir lloc en les albors de l'expansió occidental, al final del segle XV.

c) Per a **Chase-Dunn (1989)**, s'inicia al final del segle XIX.

d) En el cas de **Rosenau (1990)** i **Harvey (1989)**, el punt de partida s'estableix en la dècada dels cinquanta o dels setanta, respectivament.

e) De tota manera, es pot considerar l'aparició de diverses perioditzacions ben argumentades com les d'**Held i altres (1999)**, que proposen l'existència de quatre etapes o formes de globalització: l'antiga, abans de 1500; la premoderna, 1500-1850; la moderna, 1850-1945, i la contemporània, a partir de 1945.

Sense voler retrocedir excessivament en el temps, podem apuntar que l'anàlisi d'una possible **mundialització** de les societats planetàries té arrels profundes en el pensament contemporani. Diversos erudits, reformadors i sociòlegs dels últims dos-cents anys, des de **Saint-Simon** fins a **Weber**, sense oblidar **Marx** –el primer que va plantejar, amb tota la seva cruesa, les conseqüències d'un possible escenari en què els prohoms del capitalisme adquirissin el domini absolut del globus–, ja van introduir en les seves reflexions que una de les característiques més remarcables dels processos que semblaven configurar el món modern era la integració de les societats planetàries en el que es podria considerar una única unitat social. La realitat imperial, exacerbada des de mitjan segle XIX, semblava donar-los la raó.

Possibles indicadors de globalització entre 1850 i 1945

1851: primera Exposició Universal (a Londres)

1865: primera organització d'abast internacional amb capacitat reguladora (International Telegraph Union)

1866: telègraf transoceànic (cable)

1884: horari mundial (temps universal)

1891: comunicació telefònica internacional (entre Londres i París)

1919: programació i coordinació dels serveis de transport aeri internacionals

1920: lliga de les Nacions

1929: primeres disposicions per a la creació de serveis bancaris extraterritorials (a Luxemburg)

1930: primera emissió de ràdio d'abast mundial

Sholte (2000).

Tanmateix, les primeres bases per al debat actual sobre la globalització les van establir els processos d'expansió de la interdependència política i econòmica que, fa cinquanta anys, es van accentuar en els estats que avui dia integren l'OCDE.

En la dècada dels anys setanta, es van començar a sentir, cada vegada més, preguntes com les següents: és factible encara una separació estricta entre els assumptes interns d'un estat i la realitat externa que l'envolta i amb la qual s'interrelaciona de manera creixent?, el planeta avança cap a una "occidentalització" progressiva de les societats?, cal crear entitats supranacionals amb més capacitat de decisió per a regular les relacions entre els estats?, quins són els efectes mundials de les situacions crítiques dels punts clau de la trama de relacions internacionals?, com es poden afrontar les crisis cícliques de l'economia internacional? Evidentment, hi va començar a haver respostes, cada vegada més refinades, per a aproximar-se al que s'esdevenia. Al llarg dels **anys setanta i vuitanta**, teòrics com Modolski (1972), Wallerstein (1974) i Keohane i Nye (1977) van fer aparèixer les nocions de *sistema mundial*, *interdependència complexa* o *globalització*. Aquestes nocions van pugnar per imposar la seva pròpia visió de la realitat. Sense dubte, però, el concepte va esclatar amb l'apogeu del credo neoliberal, al llarg dels anys vuitanta, i el col·lapse del bloc soviètic: la consolidació del capitalisme lliberal com a realitat hegemònica política, econòmica, militar i cultural del planeta en un moment en què les TIC apropiaven, fins a extrems inimaginables, les diverses realitats mundials (Castells, 1996-1998).

Semblava que el canvi social s'accelerava i, com en tota època rica en contradiccions, **al començament dels noranta** van començar a aparèixer noves conceptualitzacions que intentaven donar resposta a una situació de confusió

i inquietud. Aquests conceptes es van entremesclar, parcialment o totalment, amb el de *globalització: societat de la informació, capitalisme tardà, postmodernitat* i "*fi de la història*", entre d'altres.

Possibles indicadors de globalització, 1945-2000

1945: naixement de l'ONU
1946: primera computadora digital

Línies de telefonia fixa

1965: 150 milions
1998: 851 milions

Telefonia mòbil

1978: 0
1998: 305 milions

Usuaris d'Internet

1985: 0
1998: 180 milions

Aparells de ràdio

1935: 57 milions
1995: 2.008 milions

Aparells de televisió

1956: 75 milions
1994: 1.096 milions

Usuaris de transport aeri

1950: 25 milions
1996: 400 milions

Reserves de divises

1970: 100 bilions de dòlars
1997: 1.579 bilions de dòlars

Moviments diaris de divises

1979: 100 bilions de dòlars
1998: 1.500 bilions de dòlars

Dipòsits bancaris a l'estranger

1964: 200 bilions de dòlars
1995: 7.900 bilions de dòlars

Préstecs bancaris internacionals

1970: 200 bilions de dòlars
1997: 10.383 bilions de dòlars

Valor de les emissions de bons globals

1962: 0
1975: 371 bilions de dòlars

Contractació de productes derivats

1971: 0
1998: 70 trillions de dòlars

Inversions directes a l'estranger

1960: 66 bilions de dòlars
1996: 3.200 bilions de dòlars

Companyies transnacionals (multinacionals)

1965: 7.000
1997: 44.508

ONG d'àmbit internacional

1956: 1.117

1998: 16.586

Sholte (2000).

Al començament del segle XXI, dos erudits britànics destacats, **D. Held i A. McGrew (2007)**, van resumir la discussió sobre el concepte de *globalització*. Van afirmar que, pel que fa al significat i les implicacions del concepte, hi ha una distinció clara entre els que accepten la realitat del fenomen sense fissures i el descriuen com un nou estadi de la història de la humanitat, que anomenarem *globalistes*, i els que es mostren *escèptics* davant aquesta situació.

No es tracta, doncs, d'estar-hi a favor o en contra, sinó de diferents maneres d'analitzar el fenomen que no admeten un tall polític simple.

Alguns dels que consideren que hem entrat en una nova fase en l'evolució de les societats humanes rebutgen completament, alhora, la manera com els que ara tenen les regnes del poder intenten conduir el procés. D'altra banda, trobem autors que, malgrat negar l'existència d'aquest nou estadi històric, són ferm partidaris de l'ordre neoliberal que, des de fa dècades, regeix el planeta.

Tot i que aquests dos blocs no són homogenis, mantenen una certa coherència interna: els uns consideren que som davant una situació real i els altres la perceben com un mite. El pas següent consistirà a analitzar les postures d'aquests dos col·lectius. En el debat distingirem **dues etapes**. En la primera, observarem que es van centrar en la resposta dels interrogants crucials que ajuden a modelitzar el concepte de *globalització* i, en la segona, veurem que la valoració de l'impacte del 9/11 i la guerra de l'Iraq en la situació mundial va ser el tema que va focalitzar la seva atenció.

1.2.1. Globalització: realitat o mite?

Des del final de la dècada dels vuitanta fins a l'any 2001, el debat entre globalistes i escèptics es va centrar en els aspectes següents: els estats han perdut poder aquestes últimes dècades?, ens dirigim cap a una cultura global única o hi haurà més cultures que mai?, les decisions del futur es prendran en comunitats que cada vegada seran més tancades hermèticament o es desenvoluparà una ciutadania cosmopolita?, som en el marc d'una economia global que funciona com una unitat en temps real o som davant un desenvolupament més gran de l'economia internacional?

1) Globalització i estats nació

Per a un col·lectiu d'especialistes important, els estats nació que van sorgir al llarg del segle XIX i que es van consolidar durant el segle XX continuen essent la forma de poder polític, de govern i d'administració principal en el nostre planeta (Hirst i Thompson, 1999). No neguen l'evidència que, després de la

Segona Guerra Mundial, va començar a proliferar un conjunt d'institucions que pretén incloure un àmbit supraestatal i que impulsa regulacions institucionals, associacions, etc., però creuen que això no ha repercutit ni en l'essència ni en la situació central dels estats en la política actual.

Defensen que preveu un sistema internacional que està format per estats que no volen que s'interfereixi en els seus assumptes interns, que es relacionen amb la resta dels seus homòlegs des de la perspectiva de l'interès propi i que, sovint, no eviten recórrer a la força armada per dirimir les diferències que hi tenen.

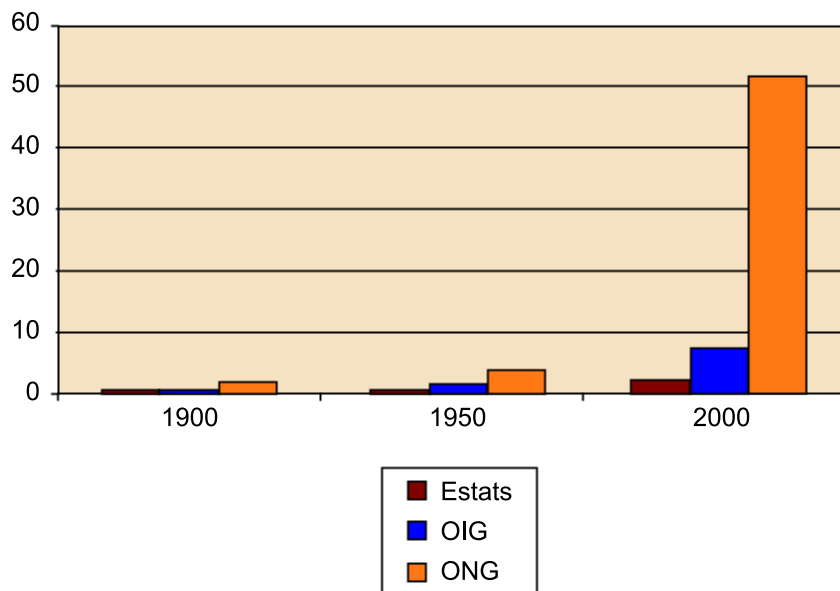
Així, segons aquests autors, continuem vivint en un món estat cèntric en què aquestes entitats controlen les relacions transestatals.

A més, consideren que és poc probable que el panorama canviï substancialment, ja que no hi ha una societat mundial, sinó un conglomerat d'estats autònoms, independents i sobirans que han de respectar –almenys, en teoria– un conjunt de regles que permet que se'ls reconegui com a iguals i que competeixen per aconseguir recursos, mercats o quotes d'hegemonia més elevades sobre una àrea geopolítica determinada (Buzan i altres, 1993).

En la història del planeta mai no s'havia apreciat un predomini d'institucions com aquest, que s'arrabassessin el monopoli legítim de l'ús de la violència i les regulacions jurídiques, que disposessin mecanismes de seguretat en forma de forces armades, que són símbols de poder i capacitat per a garantir la seguretat dels ciutadans; que haguessin posat en marxa sistemes fiscals i mecanismes redistributius considerablement eficients i acceptats, que haguessin desenvolupat amplis programes d'infraestructures a gran escala que incloguessin tot el territori, que exercissin el control ideològic de les poblacions amb aparells de propaganda potents destinats a cohesionar-les i a assegurar-hi el manteniment de l'ordre polític i econòmic vigent. És possible que l'onada neoliberal dels últims anys hagi alterat –amb el consentiment de les elits dirigents– la capacitat per a maniobrar en alguns fronts com, per exemple, l'econòmic. També és possible que, tal com diu Mann (1997), es vegin amenaçats per un capitalisme amb ànsia de globalitat, amb perills ambientals d'abast mundial; per comunitats identitàries o per la geopolítica postnuclear. Tanmateix, després d'analitzar-ne detingudament les repercussions concretes, es pot constatar que aquests problemes no només erosionen el poder dels estats, sinó que, en alguns casos, els poden enfortir. És a dir, no són forces que actuen en una única direcció.

En resum, segons els escèptics, els estats continuen controlant els territoris que els pertanyen i no han renunciat al dret d'exercir la sobirania per poder decidir quines són les formes de desenvolupament polític, econòmic i social que més els convenen.

Gràfic 1. Estats, OIG i ONG



Font: *Yearbook of International Organizations*, 2007-2008

Taula

Quadre 1. Les cinquanta economies més poderoses del planeta, 2008 (rànkung de PNB / ingressos en milers de milions de dòlars EUA)

1) EUA	14.466
2) Japó	4.879
3) Xina	3.678
4) Alemanya	3.485
5) RU de la GB	2.787
6) França	2.702
7) Itàlia	2.109
8) Espanya	1.456
9) Brasil	1.411
10) Canadà	1.390
11) Rússia	1.364
12) Índia	1.215
13) Mèxic	1.061

Font: a) *World Development Indicators database*, World Bank, <<http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Re-sources/GNI.pdf>>

b) *Fortune*, <<http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2008/index.html>>

Totes dues consultades el 4/10/2009

14) Corea, Rep.	1.046
15) Austràlia	862
16) Països Baixos	824
17) Turquia	690
18) Suïssa	498
19) Bèlgica	474
20) Suècia	469
21) Indonèsia	458
22) Polònia	453
23) Noruega	415
24) Àustria	386
25) WAL-MART	378
26) Aràbia Saudita	374
27) EXXON	372
28) ROYAL DUTCH / SHELL	355
29) Dinamarca	325
30) Grècia	321
31) BP	291
32) Argentina	287
33) Sud-àfrica	283
34) Veneçuela, Rep. Bol.	257
35) Finlàndia	255
36) Iran, Rep. Islàmica	251
37) TOYOTA	230
38) Irlanda	221
39) Hong Kong, Rep. Pop. de la Xina	219
40) Portugal	218
41) CHEVRON	210
42) Colòmbia	207
43) ING GROUP	201
44) Tailàndia	191

Font: a) *World Development Indicators database*, World Bank, <<http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Re-sources/GNI.pdf>>
b) *Fortune*, <<http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2008/index.html>>
Totes dues consultades el 4/10/2009

45) Malàisia	188
46) TOTAL	187
47) GENERAL MOTORS	182
48) Israel	180
49) CONOCOPHILLIPS	178
50) DAIMLER	177

Font: a) *World Development Indicators database*, World Bank, <<http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GNI.pdf>>
b) *Fortune*, <<http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2008/index.html>>
Totes dues consultades el 4/10/2009

Hi ha analistes que s'oposen a aquests arguments i apunten que, tot i que que la formació d'estats nació no es pot considerar un procés homogeni ni uniforme, aquestes entitats estan perdent pes i raó de ser.

En alguns casos extrems es pot parlar, fins i tot, de la fi dels estats, que passen a actuar únicament com a corretges de transmissió dels que dirigeixen els processos de transformació econòmica.

El poder polític està sotmès a mutacions profundes que n'afecten tant la naturalesa com la forma i donen lloc a un espectre nou de desenvolupaments que empeny els estats a reajustar les seves estratègies per afrontar els reptes locals, regionals i globals que s'alcen davant seu (Cammilleri i Falk, 1992). Asseveren que la globalització amenaça de reduir a runes les fronteres entre els assumptes nacionals i internacionals, de manera que l'exercici de la sobirania i la capacitat per a governar cada vegada estan més limitats en un procés que afecta les economies, les institucions de govern o les institucions culturals tradicionals. Els estats estan atrapats en una malla de relacions noves que s'estenen des del nivell local fins al global. Els diferents estrats de poder polític, de legitimitat i d'autoritat hi avancen sense respectar les fronteres. És un procés en què passa el següent:

a) La sobirania ha passat a ser compartida parcialment, ja que les noves institucions internacionals i transnacionals (ONU, FMI, OMC, UE, OTAN, etc.) ho exigeixen. A més, els grups de pressió i els moviments socials, que s'han multiplicat espectacularment, han alterat la dinàmica de la relació entre els estats i les societats civils. La proliferació d'estratègies polítiques multilaterals amb la participació d'un nombre cada vegada més divers d'actors ho demostren.

b) S'endevina l'embrió d'un sistema de govern global mitjançant el desenvolupament d'un cos de lleis a nivell regional i internacional, com demostra l'apogeu de tractats i intents d'establir reglamentacions diverses. Sens dubte, el cas més espectacular el trobem a la Unió Europea, entitat que institucionalitza la col·laboració governamental per afrontar els reptes socials, polítics,

econòmics o culturals que afecten el col·lectiu d'estats que la componen. N'és un exemple ben clar, per als postulants d'aquest tipus de raonament, que el regionalisme no és una barrera a la globalització, sinó una de les adaptacions possibles a la transformació global.

I, d'altra banda, les institucions de seguretat regionals o globals, que han augmentat la presència en l'escenari mundial, tradueixen l'ànim compartit que la neutralitat o l'unilateralisme a ultrança han deixat de ser una estratègia de defensa creïble. Fins i tot el gegant militar per excel·lència, els Estats Units, malgrat l'hegemonia que el caracteritza, s'ha d'esforçar per maquillar les seves accions amb l'halo de la legitimitat d'un suport ampli de la comunitat internacional. **Com es pot fer front, si no, a una sèrie d'amenaques globals que curtcircuiten els plantejaments geopolítics i les fronteres tradicionals, des del tràfic d'armes, de drogues o de persones fins als fluxos de diner negre que procedeixen de l'activitat de les màfies o l'economia submergida, passant per les xarxes terroristes internacionals, l'efecte d'hivernacle, la pluja àcida o les catàstrofes nuclears?**

En definitiva, per als globalistes, les possibilitats que els estats tenen d'actuar de manera autònoma cada dia estan més limitades.

És possible que, en aquests moments, gràcies al marc legal impulsat pels garants del neoliberalisme, la comunió de les TIC amb els fluxos financers transnacionals sigui l'exemple principal de com fins i tot actors privats poden desestabilitzar estructures estatals i actuar-hi coercitivament amb la intenció d'obligar-les a acceptar polítiques favorables per als seus interessos, cosa que fa que la sobirania i la legitimitat d'aquestes estructures estatals estiguin a la corda fluixa.

2) Globalització i homogeneïtzació cultural

Els escèptics consideren que hi ha prou indicis per a considerar que les identitats culturals que estan vinculades a entitats territorials o a grans espais de civilització no estan en perill. Certament, hi ha un conjunt de símbols de consum que tenen apetència universalitzadora i que, aparentment, són homogeneïtzadors. Tanmateix, només es tracta d'un tràfic d'icones efímeres. Aquestes icones no generen cap identitat cultural capaç d'actuar com a substrat legitimador d'unitats polítiques noves, ja que no calen amb prou força en l'imaginari col·lectiu per a erosionar greument tradicions que fa segles que es configuren (Smith, 1990).

A més, les diverses "grans cultures" mundials estan dotades d'infraestructures institucionals molt potents i competeixen entre elles per ampliar les bases d'actuació. És possible que, en els primers moments de l'explosió de les TIC, el món anglosaxó guanyés avantatge, però, a poc a poc i amb diferent sort, les

altres cultures han anat recuperant terreny. Un dels exemples més palpables ha estat el desenvolupament de les cadenes de televisió per satèl·lit. Pot ser que, en alguns casos, la proximitat hi hagi atenuat el sentit de la diferència, però, en d'altres, ha permès observar tot el que separa els diversos tipus de comunitats i ha donat lloc a perspectives ombrívoles de xoc de civilitzacions o de confrontació per la possible pèrdua d'identitat cultural (Huntington, 1996). **A tots els racons del planeta es miren les notícies de la CNN i es dina en vint minuts?** Sens dubte, la indústria cultural anglosaxona, la més potent del món, emet missatges com aquest contínuament, però també es pot constatar que les cultures nacionals i locals s'hi mantenen fortes.

Les institucions respectives d'aquestes cultures dominen la vida pública. Per a fer-ho, aprofiten a favor seu els recursos que els ofereix el desenvolupament tecnològic i reinterpreten part dels productes o formes de vida alienes sense perdre de vista les tradicions culturals autòctones.

Els defensors d'aquest plantejament, doncs, consideren que hi ha pocs signes que indiquin l'aparició d'una cultura universal única en detriment de les diferents cultures particulars, cultures que, en la lluita per la supervivència, es reinterpreten contínuament a si mateixes a mesura que varia el context en què estan immerses (Appadurai, 1990).

Taula 1. Usuaris d'Internet (en milers) i de banda ampla (> 256 KB per 100 hab.) a escala mundial, 1994-2008

Any	Usuaris	Banda ampla
1995	40.542,3	0,003
1998	185.661,1	0,020
2000	393.701,5	0,350
2004	934.616,8	2,460
2008	1.601.501,6	50,640

Font: Unió Internacional de Telecomunicacions, 1994-2008.
<<http://www.itu.int/ITU-D/ICTEYE/Indicators/Indicators.aspx#>>
Consultada el 4/10/2009

Taula 2. Usuaris d'Internet per zona geogràfica i taxa de penetració (en %), juny 2009

Zona geogràfica	% de total d'usuaris	Taxa de penetració
Àsia oriental i meridional	42,2	18,5
Europa	24,1	50,1
Amèrica del Nord	15,1	73,9
Amèrica Llatina i Carib	10,5	30,0
Àfrica	3,9	6,7

Font: Internet World Stats. <<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>
Consultada el 4/10/2009

Zona geogràfica	% de total d'usuaris	Taxa de penetració
Orient Mitjà	2,9	23,7
Oceania	1,3	60,1

Font: Internet World Stats. <<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>
Consultada el 4/10/2009

Taula 3. Usuaris de telèfon mòbil (en milers i % del total d'usuaris de telefonia) a escala mundial

Any	Usuaris	% Total telefonia
1995	90.856,5	7,6
1998	318.370,6	27,5
2000	738.684,4	43,1
2004	1.764.829,2	59,4
2008	4.017.514,5	75,6

Font: Unió Internacional de Telecomunicacions, 1994-2008.
<<http://www.itu.int/ITU-D/ICTEYE/Indicators/Indicators.aspx#>>
Consultada el 4/10/2009

Taula 4. Cadenes internacionals d'informació principals, 2008

Cadena	Pressupost (milions de dòlars)	Audiència (milions de llars)	Col·laboradors
CNN Int.	1.200	260	4.000
BBC W	600	270	3500
Al Jazeera	120	80	700
Euronews	30	185	250

Font: adaptat d'M. F. Durand i altres (2009, pàg. 71)

Taula 5. Les tres primeres llengües a Internet (en % del total), juny 2008

Llengua	% ús
Anglès	29,1
Xinès	20,1
Espanyol	8,2
Resta	42,6

Font: Internet World Stats. <http://www.internetworldstats.com/stats7.htm>
Consultada el 4/10/2009

En tenen una opinió radicalment diferent els que consideren que els canvis que hi ha hagut en les últimes dècades, sobretot l'augment brutal de les comunicacions mundials, han reforçat la tendència cap a una **comunitat cultural global** (Gai, 1997; Thompson, 1995). Apunten el següent:

a) Els canals d'interconnexió entre cultures mai no havien estat tan forts ni havien disposat d'unes infraestructures de permeabilitat global tan sòlides: les TIC han dinamitat les fronteres.

b) L'imaginari global ja disposa d'un conjunt de símbols i de pràctiques consolidat que crea una comunitat cultural nova que cada vegada és més extensa, ja que és molt difícil sostreure's als fluxos globals d'informació i, per tant, d'imaginació i de reflexió.

c) A més, consideren que si, amb el temps, les diverses tradicions culturals s'han anat conformant fins a arribar a les formes que tenen actualment, bé en podrien aparèixer altres de noves. Malgrat les reaccions institucionals de les cultures existents, no hi ha res que impedeixi pensar que si es desenvolupen institucions globals, el sentiment de pertinença a una comunitat planetària serà més gran. Cal tenir en compte, però, dos matisos importants. D'una banda, les administradores de bona part del nou imaginari col·lectiu, les que l'estan impulsant, són bàsicament les corporacions transnacionals i no pas estats concrets. D'altra banda, el flux cultural que permet el no-espai que han creat les TIC (Castells, 1996) genera un nou sentiment d'humanitat col·lectiva que actua de germen en l'aparició d'una nova societat civil planetària. Una societat preocupada per reptes globals, sense estar restringida per la pressió de la proximitat física, que facilita l'aparició de vincles, el naixement de personalitats híbrides, proteiques, que se senten reconegudes en altres sistemes de pensament i que s'interpenetren i influeixen en el marc d'un mosaic flexible i canviant. Encara més, tal com apunta Hannerz (1992, 1996), la comunitat local ha perdut el monopoli dels mecanismes de la formació d'identitats, ja que les TIC, les migracions, el turisme i, en general, l'augment de la densitat de les comunicacions de tot tipus han permès la democratització del "viatge de descobriment" i la capacitat d'ampliar la pròpia cosmovisió, cosa que ha desencadenat processos de "criollització cultural", de mescla.

3) Un món de comunitats o una comunitat cosmopolita?

Enllaçant amb l'argument anterior, no hi ha cap acord sobre l'escenari en què es dirimeix i es dirimirà el que comporta el "bé públic". Des del camp escèptic, s'agrupen posicions que consideren que els valors de la comunitat territorial s'imposen sobre altres opcions de tipus més universal. Al seu parer, en aquest marc es poden posar en pràctica, amb més garanties, les teories de la democràcia i la justícia més efectives, ja que impliquen un discurs ètic vinculat a la seva pròpia forma de vida, un discurs polític vinculat a la seva tradició i uns valors que permeten que, davant una situació concreta, el "bé de la comunitat" prevalgui sobre la multiplicitat de "béns individuals" (Woods i Huller, 1999). Fins ara, aquest tipus d'experiències han demostrat que són el pilar més sòlid en què es poden assentar societats estables i democràtiques, les úniques que disposen de recursos consistents, tant conceptuals com organitzatius, per a

permetre'n la viabilitat. I on no arriba la delegació de poders a escala estatal, hi pot arribar l'esglau superior de la supraestatalitat: una vegada acceptat el "contracte social", es tracta d'un problema menor.

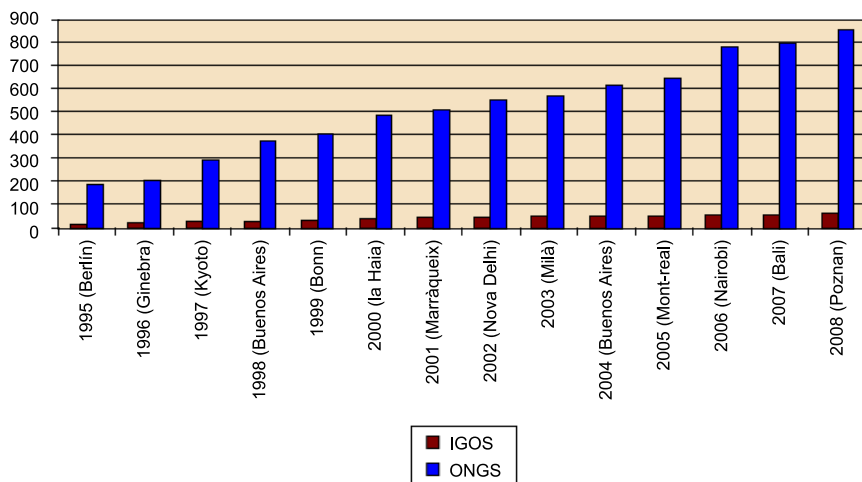
Taula

Quadre 2. Reunions del fòrum social mundial

2001	Porto Alegre
2002	Porto Alegre
2003	Porto Alegre
2004	Bombai
2005	Porto Alegre
2006	Bamako/Caracas/Karachi
2007	Nairobi
2008	Mobilitzacions descentralitzades
2009	Belém

Font: Fòrum Social Mundial.
<http://www.forumsocialmundial.org.br/index.php?cd_language=4>
Consultada el 4/10/2009

Gràfic 2. OIG i ONG presents en les convencions sobre el clima, 1992-2008



Font: United Nations Framework Convention on Climate Change.
<<http://unfccc.int/2860.php>>
Consultada el 4/10/2009

Els globalistes, per la seva banda, plantegen que els supòsits anteriors estan obertament qüestionats pels processos de transformació global a què estan sotmeses les societats actuals (Tamir, 1993; Archibugi i altres, 1998). Consideren que és imprescindible repensar la naturalesa i el significat de la vida política, ja que les formes que ha adoptat la globalització neoliberal a la pràctica generen dèficits democràtics substancials: el poder polític escapa a la territorialitat, però no a la capacitat d'intervenció dels ciutadans per a assegurar unes regles de joc democràtiques i una justícia igualitària a escala global.

En altres paraules, els actors transnacionals que avui en dia assumeixen el paper principal en el territori global s'apropien quotes protagonisme que estan molt allunyades de la representativitat que tenen realment.

D'aquí sorgeix la necessitat de generar una **ètica de caràcter universalitzant** i una ciutadania **planetària** que assumeixi un cosmopolitisme ple i sigui capaç d'assegurar un futur polític just a la comunitat global (Held, 1995). Aquesta comunitat ha de tenir en compte que els individus assumeixen sistemes de lleialtats que cada vegada són més complexos, que cal establir un nucli de premisses bàsiques en què s'ha de poder assentar una societat civil transnacional i que el conjunt d'institucions que se'n generi ha de disposar de les garanties democràtiques adequades i de prou nivell d'eficiència perquè els ciutadans globals, receptors dels serveis que se'n deriven i subjectes al marc normatiu que presenta, puguin acceptar-les com a pròpies. I no és pas fútil tot això, ja que, tal com apunta Mary Kaldor (2001), un model de seguretat que es basi en el respecte a la llei i en l'abandonament dels mecanismes violents per a resoldre els conflictes entre estats o civilitzacions només pot sorgir d'un ordre global cosmopolita.

4) Economia global o economia internacional?

Els escèptics consideren que les realitats econòmiques actuals impliquen una internacionalització creixent de l'economia (Boyer, 1997; Chesnais, 1994; Hirst i Thompson, 1996). Apunten que, en termes d'integració econòmica, el món imperial del final del segle XIX tenia una trama més sòlida. Igualment, assenyalen que no s'ha de confondre l'augment de la densitat de les relacions entre els tres grans blocs regionals (la tríada que componen els EUA, l'Àsia oriental i la UE), juntament amb les àrees d'influència respectives, amb la gènesi d'una economia global: grans àrees del planeta són marginades dels fluxos econòmics internacionals. D'aquesta manera, remarquen el següent:

a) L'economia mundial està dominada pels països de l'OCDE, que protagonitzen els principals fluxos econòmics. Les zones que la tríada considera que són poc interessants econòmicament no participen en el procés. A més, és curiós observar que les zones que comprèn cada bloc cada vegada són més interdependents, malgrat la desigualtat que hi ha en els intercanvis que fan. En canvi, la integració entre els tres grans pols econòmics mundials no sembla que hagi avançat gaire.

b) En general, les bases de l'economia continuen essent, principalment, locals o nacionals. La dimensió internacional, bàsicament, completa el conjunt de les activitats econòmiques.

c) Les empreses transnacionals mantenen, en les bases d'origen, els serveis que generen més valor afegit i només deslocalitzen les parts més rutinàries dels processos productius per obtenir una mà d'obra i una legislació laboral més favorables als seus interessos. Tanmateix, aquest procés no s'ha de sobredimensionar: gran part dels processos de desindustrialització en països desenvolupats han estat motivats pels canvis tecnològics i del mercat laboral de les pròpies economies de l'OCDE, no pas per l'aparició d'una "nova divisió internacional del treball"¹. Els avantatges de la proximitat geogràfica i la presència de serveis auxiliars de qualitat continuen essent determinants en el moment de decidir la ubicació d'una empresa.

⁽¹⁾El nord: serveis, processos d'alt valor afegit i indústries segures i no contaminants. El sud: matèries primeres, processos mecànics i rutinaris i indústries perilloses.

d) No hi ha fluxos massius de capital dels països desenvolupats als països no desenvolupats. Les inversions directes es concentren en els diversos països de l'OCDE. D'aquesta manera, les institucions econòmiques internacionals vinculades a aquests països (FMI, BM i OMC) són les responsables d'ordenar el panorama econòmic. Igualment, les polítiques de caràcter neoliberal d'aquestes institucions han estat les que han permès als actors econòmics dels països desenvolupats treure partit de la posició d'avantatge de què disposen.

Taula 6. Taxes de creixement del PNB mundial, 1950-2007 (en %)

Dècada	% d'increment
1950-1960	4,42
1960-1970	5,56
1970-1980	4,24
1980-1990	3,21
1990-2000	2,15
2000-2007	3

Font: WTO.
<http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm>
Consultada el 4/10/2009

Taula 7. Taxes de creixement de les exportacions mundials, 1950-2007

Dècada	% d'increment
1950-1960	7,1
1960-1970	8,9
1970-1980	6,2
1980-1990	3,8
1990-2000	5,7
2000-2007	5,5

Font: WTO.
<http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm>
Consultada el 4/10/2009

Taula 8. % de participació en les exportacions mundials de mercaderies, 1948-2007

Zona	1948	1953	1963	1973	1983	1993	2004	2007
EUA	21,7	18,8	14,9	12,3	11,2	12,7	9,2	8,5
Amèrica Central i del Sud	11,4	9,8	6,3	4,3	4,4	3,0	3,1	3,7
Europa	31,5	34,9	41,4	45,4	43,5	45,4	45,3	42,4
Àfrica	7,3	6,5	5,7	4,8	4,5	2,5	2,6	3,1
Orient Mitjà	2,0	2,7	3,2	4,1	6,8	3,4	4,4	5,6
Xina	0,9	1,2	1,3	1,0	1,2	2,5	6,7	8,9
Japó	0,4	1,5	3,5	6,4	8,0	9,9	6,4	5,2
Austràlia i Nova Zelanda	3,7	3,2	2,4	2,1	1,4	1,5	1,2	1,2
Índia	2,2	1,3	1,0	0,5	0,5	0,6	0,8	1,1

Font: WTO.
 <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm>
 Consultada el 4/10/2009

Taula 9. % de participació en les importacions mundials de mercaderies, 1948-2007

Zona	1948	1953	1963	1973	1983	1993	2004	2007
EUA	13,0	13,9	11,4	12,3	14,3	16,0	16,5	14,5
Amèrica Central i del Sud	9,8	8,3	6,0	4,4	3,8	3,3	2,6	3,3
Europa	40,4	39,4	45,4	47,4	44,2	44,8	44,8	43,4
Àfrica	7,6	7,0	5,5	4,0	4,6	2,6	2,3	2,6
Orient Mitjà	1,7	2,0	2,3	2,8	6,2	3,3	2,7	3,4
Xina	1,1	1,7	0,9	0,9	1,1	2,8	6,1	6,8
Japó	1,0	2,9	4,1	6,5	6,7	6,4	4,9	4,4
Austràlia i Nova Zelanda	2,6	2,4	2,3	1,6	1,4	1,5	1,4	1,4
Índia	3,1	1,4	1,5	0,5	0,7	0,6	1,1	1,6

Font: WTO.
 <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm>
 Consultada el 4/10/2009

Taula 10. Inversions directes de capital, 1970-2008 (en milions de dòlars)

Any		1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2007
Món	Flux	13.345,59	26.567	54.077,42	55.887,16	207.277,6	341.041,3	1.398.183	958.697,5	1.833.324
	Estoc	-	-	704.256,2	963.352,2	1.941.252	2.914.356	5.786.700	10.180.063	15.210.560
Economies en desenvolupament	Flux	3.854,359	9.709,454	7.477,013	14.175,67	35.087,41	115.973,2	256.624,1	316.407,3	499.720,5
	Estoc	-	-	302.576,6	384.979,2	528.638,3	851.533,8	1.738.255	2.719.224	4.246.739
Economies en transició	Flux	-	-	23,6	15	75,2	4.112,577	6.994,764	30.970,73	85.942,09
	Estoc	-	-	-	-	1.651,594	11.467,74	60.821,22	273.657,4	505.211,4
Economies desenvolupades	Flux	9.491,235	16.857,55	46.576,81	41.696,49	172.115	220.955,6	1.134.564	611.319,5	1.247.661
	Estoc	-	-	401.679,6	578.373	1.410.962	2.051.355	3.987.624	7.187.182	10.458.610
Àfrica	Flux	1.266,096	906,1228	400,3519	2.443,324	2.805,311	5.655,406	9.670,987	29.459,47	52.982,23
	Estoc	-	-	39.466,31	41.267,03	59.004,06	87.637,69	152.613,8	270.984,2	393.429,1
Àfrica oriental	Flux	80,52	161,66	196,85	129,95	389,3705	670,0828	1.401,423	2.144,063	5.469,546
	Estoc	-	-	1.757,823	2.113,923	3.315,471	5.330,111	1.2411	21.215,95	30.380,2

Font: UNCTAD.
<http://stats.unctad.org/FDI/TableView/tableView.aspx?ReportId=1254>
 Consultada el 5/10/2009

En canvi, els globalistes ofereixen un panorama molt diferent. Consideren que la revolució de l'economia provocada per la incorporació de les TIC i els plantejaments polítics neoliberals han conduït a una situació en què la capacitat reguladora dels estats, fins i tot dels més poderosos, està seriosament amenaçada (Dicken, 2003). Encara que els mercats globals no impliquen la desaparició d'aquestes entitats com a unitats econòmiques, en limiten l'autonomia en benefici de les institucions econòmiques globals i dels grans actors financers.

Així, ha sorgit un nou ordre econòmic global en què les empreses transnacionals que pertanyen a tots els sectors de l'economia ocupen una posició central, de manera que controlen el conjunt de les activitats econòmiques, des de l'obtenció de matèries primeres fins a tot tipus de serveis.

En la nova piràmide global, les grans corporacions financeres, més que els estats, són les que exerceixen un rol decisiu pel que fa a l'organització, la ubicació i la distribució dels recursos. Per aquest motiu, consideren que hem arribat a un nou estadi en l'evolució econòmica mundial, la globalització econòmica, que és una etapa sense precedents històrics: el món s'ha convertit en una única unitat econòmica, en un sistema obert que, a diferència del sistema imperial del final del segle XIX, impacta en tots els racons del planeta. En aquest sentit, la regionalització és un aspecte secundari, ja que no ha posat traves a la liberalització, i la jerarquització, res extraordinari, ja que en tot ordre hi ha jerarquies: a mesura que s'avanci en el procés, la riquesa tendirà a redistribuir-se de manera global. El perill més gran per a una regió o un sector econòmic és quedar-se fora de les xarxes de la nova economia, ja que això implica una condemna a la marginació.

Globalistes i escèptics, resum dels posicionaments principals respectius

Globalistes: nou estadi de civilització	Escèptics: mite
<p>a) Nivells d'interconnectivitat de les societats humanes sense precedents que les transformen en tots els aspectes.</p> <p>b) Capitalisme global –més transnacional, més informacional– amb uns mecanismes de govern centrats en el multilateralisme i una societat civil global cosmopolita, sota l'impuls de la racionalitat, la tecnologia i el mateix capitalisme.</p> <p>c) Erosió del poder dels estats –sobirania, autoritat, legitimitat– i de les velles jerarquies socials, alhora que sorgeixen altres segmentacions i es reestructura l'arquitectura mundial, de manera que es genera una nova divisió internacional del treball.</p> <p>d) Imaginari col·lectiu amb nous símbols i transformació profunda de les comunitats polítiques –més híbrides, sense identitats polítiques fixes– que sembla conduir-nos a una civilització global.</p>	<p>a) Tres grans blocs molt imbricats que es disputen l'hegemonia econòmica mundial, però el conjunt global és menys interdependent que fa cent anys. A més, els països del sud cada vegada estan més marginats i pateixen formes d'imperialisme noves.</p> <p>b) Els estats són més forts que mai i juntament amb els mercats actuen com a directores d'orquestra mundials. Sempre tenen en compte, però, l'interès nacional, de manera que podem dir que aquest moment evolutiu és un apogeu de la internacionalització o la regionalització.</p> <p>c) Ressorgiment del nacionalisme i de les comunitats identitàries excloents, proporcional a les fragmentacions internes causades pels canvis en l'economia i els nous fluxos migratoris.</p> <p>d) Més possibilitats d'esclat de conflictes a l'interior de les regions multiculturals o de "xoc global de civilitzacions", que no pas d'una societat i una ciutadania cosmopolites.</p>

1.2.2. El món després del 9/11

Després dels esdeveniments que van tenir lloc el setembre de l'any 2001 i l'inici de la guerra de l'Iraq l'any 2003, el debat entre globalistes i escèptics va focalitzar l'atenció en els canvis marcats per aquests fets que havia experimentat la situació mundial. El to de les intervencions es va fer més viu –"sobreviurà la globalització?" (Wolf, 2006), "l'era de la globalització ha finalitzat inesperadament" (Rosenberg, 2005), "la fi del globalisme" (Saul, 2005)– mentre arguments nous –la revaloració de la geopolítica, la militarització de la globalitza-

ció, globalització i imperi, la necessitat de controlar el procés o de donar-hi formes alternatives, etc.– van entrar en controvèrsia. Tanmateix, es pot dir que no hi ha hagut cap variació substancial de les posicions de partida.

Els **escèptics** pensen que els límits del concepte, descripció, explicació i ideologia, s'han posat en evidència. Consideren que, si encara té algun interès, només és per la capacitat que té per a actuar com a legitimador d'una certa manera de percebre la realitat (Wolf, 2004; Hay, 2005). La disminució dels intercanvis econòmics globals entre els anys 2001-2003 (WTO, 2004; UNCTAD, 2004), la inseguretat de l'escenari internacional, l'evidència cada vegada més gràfica dels moviments geopolítics de les potències principals i l'unilateralisme de l'administració nord-americana de G. W. Bush es van considerar símptomes clars de la preeminència de l'estat nació com a element central de l'univers polític. En un món cada vegada més nacionalista, localista, etnicista i proteccionista, l'imperialisme més descarnat va substituir el projecte polític del globalisme neoliberal.

En canvi, els **globalistes** no només rebutgen aquests arguments, sinó que consideren que el procés pel qual el planeta s'està convertint en un espai social compartit continua avançant en els diversos fronts que presenta: desenvolupament de mercats globals de béns i serveis, redisseny de la divisió internacional del treball sota la direcció de les grans empreses transnacionals, augment de les migracions, expansió de les comunicacions gràcies a les TIC, etc. (A. T. Kearney; Foreign Policy, 2003-2007). Els estats encara són actors importants, però han perdut coherència com a entitats geopolítiques, ja que han de lluitar contra una gran quantitat d'actors internacionals, regionals i locals, institucionals o privats, cosa que dóna lloc a sistemes de governabilitat complicats (Slaughter, 2004). El poder, en les diverses dimensions que abraça, sovint s'organitza i s'exerceix a distància i la dimensió militar del globalisme ha quedat ben assentada no només en el cas de l'Iraq, sinó també en el cas de l'Afganistan, Kosovo o la pirateria somali, per posar-ne només alguns exemples. És més, a partir de 2004, els mercats internacionals no només van recuperar el dinamisme (WTO, 2005-2008), sinó que la imbricació que els unia va quedar demostrada en negatiu després de la crisi econòmica mundial que es va desencadenar arran de l'enfonsament del mercat financer nord-americà la tardor de 2008. El G-20, que es va reunir a Londres a començaments d'abril de l'any 2009 per intentar atallar el problema, feia l'afirmació següent en el document que en recollia les conclusions: "Una crisi global exigeix una solució global" (*El País*, 4 d'abril de 2009).

Vegeu també

Vegeu les taules 6, 7, 8, 9 i 10.

2. La societat global davant el mirall

Independentment que ens decanem pels arguments dels globalistes o dels escèptics, una simple ullada a la situació actual del món esbossa un panorama que no és gens complaent. Atesa la gran rellevància del neoliberalisme econòmic en la configuració d'aquesta realitat política i social, ens hi aturarem breument per esmentar-ne els atributs més rellevants. Després, exposarem els trets més destacats de la comunitat planetària i els reptes més preocupants que ha d'afrontar.

2.1. Orígens del neoliberalisme i premisses polítiques principals

Seguint David Harvey (2007), podem establir una semblança succincta entre el neoliberalisme i la resposta a les polítiques socialdemòcrates que van sorgir a l'Europa occidental i als Estats Units després de la Segona Guerra Mundial.

1) Durant els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial, als països desenvolupats es va produir un creixement econòmic sense precedents impulsat per polítiques basades en els postulats de Keynes i de l'Escola d'Estocolm. L'estat va actuar com a impulsor, regulador i redistribuïdor dels beneficis del creixement: és el període en què apareix el que avui en dia s'anomena *estat del benestar*.

2) Al començament dels anys setanta, els sectors més dretans de les societats anglosaxones van iniciar un atac cultural i polític, en nom de la llibertat de mercat i l'individualisme extrem, a l'intervencionisme de l'estat en l'economia, en el marc de la crisi econòmica provocada per l'encariment del petroli i l'abandonament dels Estats Units del consens econòmic sorgit de la conferència de Bretton Woods (1944). Durant els mandats de Margaret Thatcher a la Gran Bretanya (1979-1990) i de Ronald Reagan als Estats Units (1981-1989), es va posar en marxa la "revolució neoconservadora", caracteritzada pel desmantellament de les polítiques socials pròpies del període 1950-1970. Les premisses principals van ser les següents:

- La defensa a ultrança del paper del mercat com a regulador únic de la vida econòmica.
- La privatització de les principals empreses propietat de l'estat.
- L'atac al paper social dels sindicats en nom de l'individualisme i de la competitivitat a ultrança.
- La desregulació del mercat de treball mitjançant fal·laciosament el terme *flexibilitat*, que en realitat fa referència a la possibilitat dels treballadors,

a mercè de les qualitats de la formació que tenen, de reciclar-se diverses vegades al llarg de la seva vida laboral de manera no traumàtica.

- La reducció de la despesa pública, especialment de les partides pressupostàries de caràcter social.
- La disminució dels impostos directes dels sectors més afavorits de la societat i la creació d'un marc internacional favorable a la mobilitat sense traves dels fluxos de capital i la creació de paradisos fiscals.
- L'augment de la pressió impositiva indirecta, la que afecta uniformement tots els ciutadans d'un estat sense que la quantia de les rendes que perceben tingui cap importància.

3) Arran de la primacia dels Estats Units en l'escenari mundial, **després de la implosió de la Unió Soviètica (1991)**, els defensors d'aquestes polítiques, que tenien el suport dels alts càrrecs de la Reserva Federal nord-americana i dels bancs i firmes multinacionals principals, van iniciar una gran ofensiva mediàtica i política per reformar les institucions econòmiques internacionals (Fons Monetari Internacional, Banc Mundial i una entitat nova que naixeria el 1995 com a símbol dels nous temps, l'Organització Mundial del Comerç). D'aquesta manera, a tots els països que es beneficiaven de l'ajuda d'aquestes entitats, se'ls aplicaria el que es coneix per *Consens de Washington*, que combina les mesures pròpies dels governs neoconservadors amb la liberalització del comerç exterior i els mercats de valors. La principal consecució va ser la llibertat absoluta dels diversos tipus de moviments de capital, de manera que el sector financer s'ha convertit en el sector dominant de l'esfera econòmica global.

4) Aquesta visió de l'economia i la societat va aconseguir l'hegemonia ideològica als principals països de l'OCDE. Amb més o menys matisos, els postulats s'han implantat en gairebé tots aquests països, sense excepció, al llarg de les últimes dècades, fins al punt que a la dècada dels anys noranta, es va encunyar l'expressió *pensament únic* per a criticar-la.

Taula 11. Evolució d'ingressos per percentils als EUA, 1970-2008 (en dòlars de 2008)

Any	Límit superior de cada quintil (en dòlars)				Límit inferior del 5% més elevat
	Primer	Segon	Tercer	Quart	
2008	20.712	39.000	62.725	100.240	180.000
2005	21.151	39.704	63.593	101.141	183.081
2000 (30)	22.405	41.260	65.233	102.232	181.568
1995 (25)	20.201	37.756	58.922	91.359	158.521
1990	19.962	37.787	57.810	88.161	151.310

Font: US Census Bureau, Housing and Household Economic Statistics Division.
<<http://www.census.gov/hhes/www/income/histinc/IE-1.pdf>>
Consultada el 5/10/2009

Any	Límit superior de cada quintil (en dòlars)				Límit inferior del 5% més elevat
	Primer	Segon	Tercer	Quart	
1985 (20)	18.970	35.692	55.292	83.159	137.403
1980	18.604	34.889	53.488	78.316	126.035
1975 (16)	18.193	34.145	51.596	74.083	116.907
1970	18.250	34.960	50.849	72.548	114.678

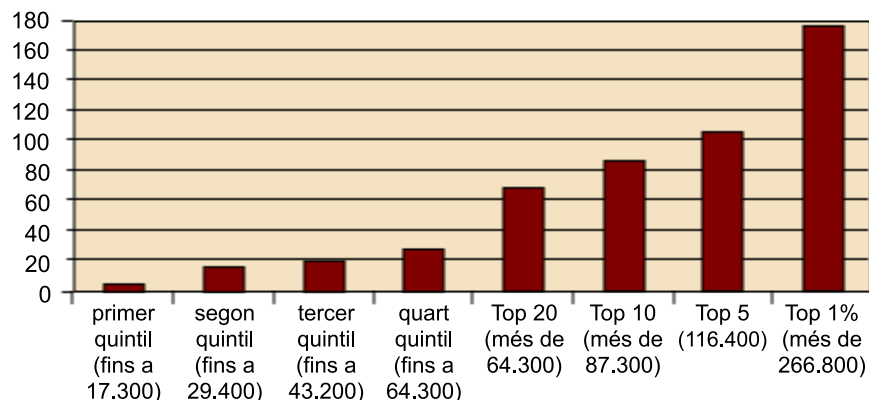
Font: US Census Bureau, Housing and Household Economic Statistics Division.
 <<http://www.census.gov/hhes/www/income/histinc/IE-1.pdf>>
 Consultada el 5/10/2009

Taula 12. Evolució de la pressió impositiva als EUA, 1979-1991 (en % d'ingressos)

Any	Primer quintil	Segon quintil	Tercer quintil	Quart quintil	Percentil 81-90	Percentil 91-95	Percentil 96-99	Percentil 99,0 - 99,5	Percentil 99,5 - 99,9	Percentil 99,9 - 99,99	Top 0,01 percentil
1979	8,0	14,3	18,6	21,2	23,3	24,9	27,7	32,3	35,8	40,7	42,9
1980	7,7	14,1	18,7	21,5	23,8	25,4	27,7	31,5	34,1	36,7	39,1
1981	8,3	14,7	19,2	22,1	24,3	25,7	27,5	30,2	31,6	33,2	33,6
1982	8,2	13,8	17,9	20,6	22,6	23,7	24,7	26,8	27,5	28,6	28,1
1983	9,1	13,7	17,5	20,1	22,0	22,9	23,7	25,4	27,1	29,4	30,7
1984	10,2	14,6	18,0	20,4	22,3	23,2	24,1	25,8	27,5	29,2	31,8
1985	9,8	14,8	18,1	20,4	22,3	23,3	23,8	25,0	26,0	28,9	29,2
1986	9,6	14,8	18,0	20,5	22,5	23,3	23,6	24,3	25,8	25,9	25,9
1987	8,7	14,0	17,6	20,2	22,8	24,3	26,0	29,0	30,7	32,7	33,9
1988	8,5	14,3	17,9	20,6	23,0	24,0	25,6	28,3	28,9	30,2	32,2
1989	7,9	13,9	17,9	20,5	22,9	24,0	25,4	27,4	28,4	29,3	31,3
1990	8,9	14,6	17,9	20,6	22,9	24,0	25,3	27,3	28,0	29,4	31,4
1991	8,4	14,2	17,6	20,5	22,7	24,1	25,6	28,0	29,3	31,0	32,7

Font: Congressional Budget Office, Historical Effective Federal Tax Rates: 1979 to 2004, Table 1 C, December 2006.
 <<http://www.cbo.gov/doc.cfm?index=8885>>
 Consultada el 5/10/2009

Gràfic 3



Font: Congressional Budget Office, Historical Effective Federal Tax Rates: 1979 to 2004, Table 1 C, December 2006.
 <<http://www.cbo.gov/doc.cfm?index=8885>>
 Consultada el 27/9/2009

En vista d'aquests fets, podem afirmar sense por d'equivocar-nos que les característiques que ha adquirit la realitat mundial després de les tres últimes dècades són producte de les polítiques neoliberals.

En altres paraules, si acceptem el concepte de *globalització* hem de matissar que, en l'estat actual, ha estat dissenyada des d'una perspectiva neoliberal.

2.2. Mosaic de la realitat actual

Vivim en un món que està guiat pel mercat, controlat per grans corporacions que disseminen als quatre vents l'estil de vida americà, individualista, obsessionat pel consum i per la cerca incansable de distraccions? Sembla que la globalització neoliberal s'ha entossudit a sembrar aquest tipus de missatges. Missatges que, gràcies al potencial de les TIC, penetren en bona part de la vida social a escala planetària: és difícil escapar al flux publicitari incessant que arriba fins als racons més insospitats del planeta. Alhora, després del 9/11, no ha dubtat a fer servir la força militar per a respondre a agressions reals o potencials. Ha castigat nacions senceres pel pecat d'elits corruptes que no s'han doblegat als seus designis o de grupuscles terroristes i ha assolit posicions geoestratègiques sense dissimular gens ni mica. Sense perdre de vista aquestes coordenades, creiem que val la pena intentar situar amb més seguretat algunes de les peces que configuren els ritmes de la societat global. En els últims trenta anys, les desigualtats han augmentat o disminuït? Les societats són més homogènies o més heterogènies? Vivim en un món més segur? Com intentem controlar l'embolic global? A continuació, tractarem aquests interrogants i els temes que hi estan associats.

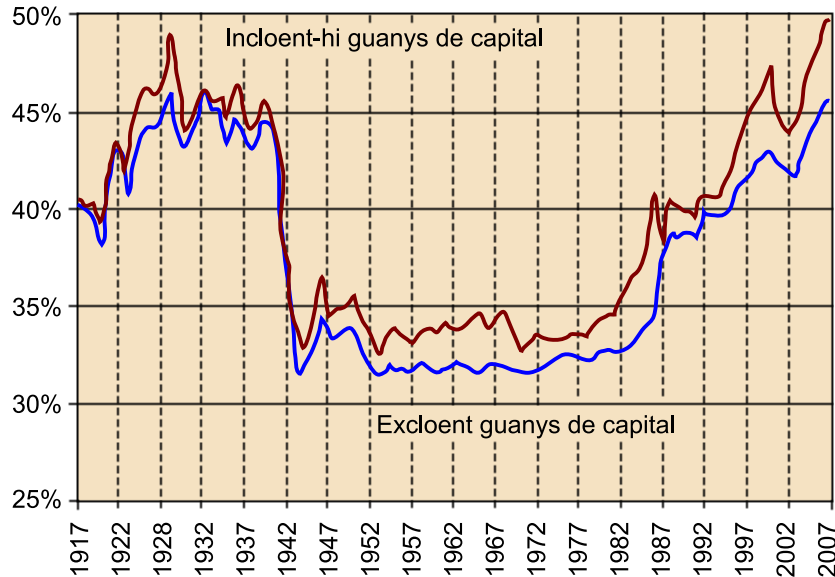
1) Societats cada vegada més desiguals

Al final del segle passat, quan analitzàvem les respostes dels analistes sobre l'estat actual de la distribució de la riquesa mundial i de la tendència que havia seguit en les dues dècades anteriors, ens trobàvem davant tres tipus de respostes: els autors que defensaven a ultrança la bondat de la via neoliberal, els que la matisaven i, finalment, els que la injuriaven. Els primers (Ohmae, 1995) postulaven que l'eliminació de totes les barreres al lliure mercat era el millor camí per assolir el màxim progrés humà possible. Calia pensar en el resultat final i no pas en el trajecte: durant el procés, sorgirien guanyadors i perdedors, però al final la riquesa global augmentaria i, per tant, fluiria per tot el sistema. Un segon bloc el formaven els que compartien part de les presumpcions analítiques anteriors, però es mostraven menys optimistes: dubtaven sobre el resultat de la "nova divisió del treball" global i temien que les velles línies de fragmentació internacional s'inserissin en el cor de les societats desenvolupades, amb l'aparició del Quart Món i la periferització de bona part dels treballadors menys qualificats (Hoogvelt, 1997). El tercer gran grup el constituïen els que, després de dues dècades de neoliberalisme, creien que les velles falles s'havien accentuat (Hirst i Thompson, 1999): les diferències entre nord i sud s'exacerbaven i la riquesa no es redistribuïa en absolut, ja que les multinacionals concentraven les inversions que feien en països desenvolupats. Encara més, fora del nivell macroeconòmic, semblava constatar-se que no només s'accentuaven les diferències d'oportunitats entre estats, sinó també entre classes, sexes, races, generacions i zones rurals / zones urbanes. Tot plegat configurava un joc en què els homes caucàsics d'edat mitjana, de ciutat, professionals, i habitants de països de l'OCDE eren els vencedors absoluts.

Una dècada després, podem afirmar que, pel que fa a les desigualtats globals, el panorama és complex (Durand i altres, 2009): una part del que antigament s'anomenaven *països en desenvolupament* s'ha aproximat moderadament als estats de l'OCDE en paritat de poder de compra –els NPI, la Xina, l'Índia i Rússia– i el pes de les xifres macroeconòmiques tendeixen a emmascarar-ne la percepció. Les diferències entre les nacions més riques i les més pobres no han disminuït, sinó que han augmentat i, encara ara, una de cada dues persones viu amb menys de dos dòlars al dia i una de cada cinc, amb menys d'1,25. El 40% més pobre de la població mundial disposa del 5% de la riquesa produïda, mentre que el 10% més ric se'n reparteix una porció superior al 50%. Els nens tenen expectatives de vida molt diferents segons el lloc de naixement. En alguns països africans, poden esperar viure menys de cinquanta anys; a l'Índia, seixanta-tres; al Brasil, setanta-dos, i al Japó més de vuitanta. Alhora, a l'interior dels països la polarització s'ha accentuat (Bihl i Pfefferkorn, 2008): les diferències de renda entre el 20% més ric de la població i el 20% més humil s'han incrementat a la majoria dels països de l'OCDE. Els Estats Units i Singapur encapçalen el rànquing de creixement de les desigualtats. Ja no es tracta només que, el 2008, la renda *per capita* de Luxemburg (113.044 euros) fos gairebé mil vegades més alta que la de Burundi (138 euros). Es tracta que als Estats Units, l'1% dels habitants que se situen en el cim patrimonial disposen d'una fortuna superior a la suma de les que tenen els cent setanta milions de nord-americans amb menys recursos, o que el salari d'un conseller

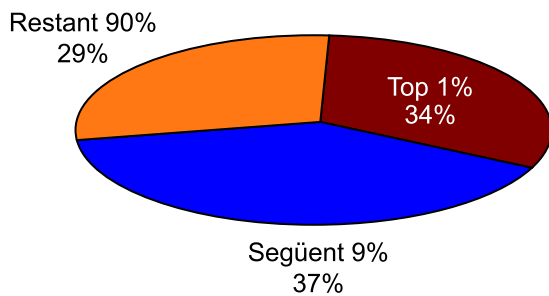
delegat anglosaxó pot arribar a multiplicar per dues-centes o per tres-centes vegades el sou d'un empleat mitjà –en alguns casos, com el de Walt-Mart el 2005, fins a gairebé nou-centes vegades, mentre que, segons la proporció, al final dels seixanta se situava entorn de les cinquanta vegades (Reich, 2007). Aquesta tendència a la concentració de la riquesa ha incrementat en els últims trenta anys (Saez i Piketty, 2003, 2009).

Gràfic 4. Percentatge de riquesa disponible per al 10% més ric de la població, 1917-2007



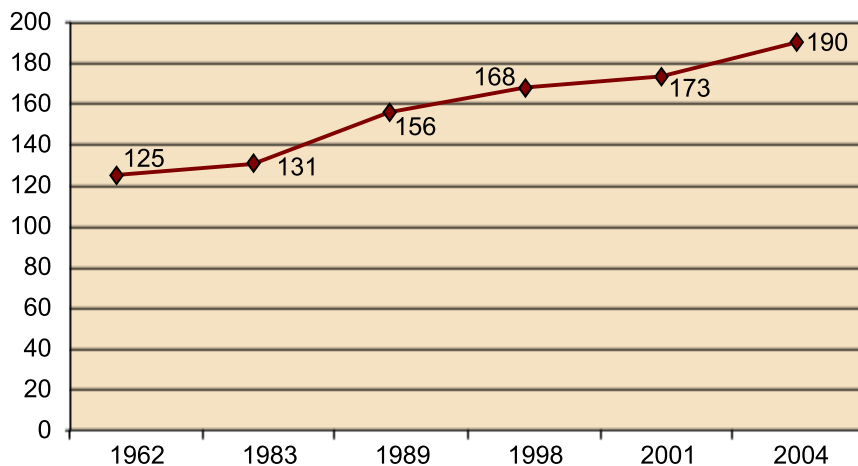
Font: Thomas Piketty and Emmanuel Saez, Income Inequality in the United States, 1913-1998, Quarterly Journal of Economics, 118 (1), 2003. Updated to 2007 t. <<http://emlab.berkeley.edu/users/saez>>
Consultada l'1/9/2009

Gràfic 5. Distribució de la riquesa als EUA 2004



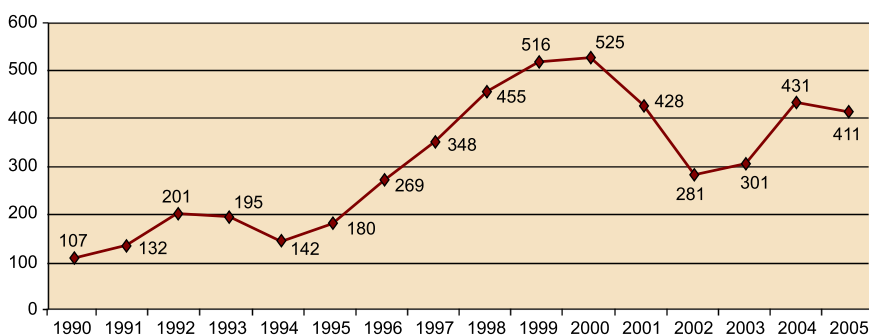
Font: Economic Policy Institute, State of Working America 2008-09. <http://www.stateofworkingamerica.org/tabfig_2008_05.html>
Consultada el 29/9/2009

Gràfic 6. Ràtio riquesa top 1% / riquesa mitjana, 1962-2004



Font: Economic Policy Institute, State of Working America 2008-09.
http://www.stateofworkingamerica.org/tabfig_2008_05.html
 Consultada el 25/9/2009

Gràfic 7. Ràtio ingressos conseller delegat / treballador mitjà de les grans empreses



Font: United for a Fair Economy, basat en dades de Business Week (1990-2004) i The Wall Street Journal (2005).
http://www.faireconomy.org/news/ceo_pay_charts
 Consultada el 13/9/2009

Taula

Taula 13. Ingressos dels 400 nord-americans més rics segons *Forbes*

Anys	Ingressos en bilions \$
1989	433,8
1992	441,1
1995	482,7
1996	601,0
1997	804,4
1998	939,7
1999	1.284,6
2000	1.437,6
2001	1.106,9
2002	1.004,9
2003	1.074,9

Font: Arthur B. Kennickell (2009), Ponds and Streams: Wealth and Income in the U.S., 1989 to 2007, Finance and Economics Discussion Series. Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs. Federal Reserve Board, Washington, DC.
<http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/2009/200913/200913pap.pdf>
 Consultada el 5/10/2009

Anys	Ingressos en bilions \$
2004	1.100,6
2005	1.180,4
2006	1.288,9
2007	1.539,9
2008	1.492,7

Font: Arthur B. Kennickell (2009), Ponds and Streams: Wealth and Income in the U.S., 1989 to 2007, Finance and Economics Discussion Series, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs, Federal Reserve Board, Washington, DC. <<http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/2009/200913/200913pap.pdf>>
Consultada el 5/10/2009

Sens dubte, tal com planteja l'informe de la Comissió de Determinants de l'OMS (OMS, 2008), això afecta la salut. Per exemple, l'esperança de vida de les persones que viuen en les zones acomodades de les urbs de l'OCDE pot superar en més de deu anys la de les persones que han nascut en suburbis o barris marginals. A Glasgow, un nen que neix en un suburbi com Calton té una esperança de vida de cinquanta-quatre anys, vint-i-vuit anys menys que la d'un nen que neix a només tretze quilòmetres de distància, en el barri pròsper de Lenzie, en què pot arribar als vuitanta-dos. Un australià d'ascendència aborigen viurà, de mitjana, disset anys menys que un australià d'origen europeu. La conjuntura laboral també hi és determinant. Segons diversos informes emesos per l'Observatori de Salut de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB, 2000-2009), la incidència de problemes psíquics en els treballadors amb contractes temporals és més gran que en els treballadors que disposen d'estabilitat laboral. Passa el mateix amb les possibilitats de patir patologies doloroses de tipus crònic. Quan hi introduïm la variable de gènere, aquestes probabilitats es dupliquen, de manera que el fet de ser dona i tenir una capacitació laboral baixa s'ha convertit en un factor epidemiològic que hem de tenir en compte. Encara més, una posició socioeconòmica precària i un nivell educatiu escàs impliquen un risc més alt de desocupació i inseguretat laboral, de males condicions de treball o de viure en veïnats més insegurs. Tot plegat són factors de risc importants que devoren el potencial dels individus i erosionen la cohesió social. Els països que mostren més desigualtats internes tenen una gamma més extensa de problemes socials i sanitaris, des d'embarassos no desitjats en adolescents i obesitat infantil fins a índexs alts de delictes violents o població carcerària, tal com mostra una comparació entre els Estats Units i els països nòrdics (Wilkinson i Pickett, 2009). La segmentació global no només és, doncs, qüestió de viure al nord o al sud, sinó de tenir la desgràcia de néixer en un barri pobre, contaminat i en un entorn poc favorable a la formació. Si tornem a ampliar el focus i donem una altra ullada a l'informe de l'OMS, podem constatar que el 1980 els estats més rics tenien un PNB que multiplicava per seixanta el dels països més pobres. Després de vint-i-cinc anys de globalització, la diferència augmentava fins a cent vint-i-dos. Igualment, un dels problemes

principals dels països del sud és la natalitat desbordant, mentre que un dels problemes principals dels països del nord és l'envelliment de la població. Potser ens haurem d'accontentar amb el que afirma el web del PNUD:

"L'índex de desenvolupament humà (IDH) 2008 del PNUD mostra una tendència a l'alça del desenvolupament humà durant el 2006, que ha estat impulsat per les millores en el rendiment econòmic i l'educació per a la majoria dels països de tot el món."

PNUD, 2008.

O el del Banc Mundial:

"Els estàndards de vida s'han elevat dramàticament al llarg de les últimes dècades. La proporció de la població mundial que viu en condicions d'extrema pobresa –disposar de menys d'1,25 dòlars al dia per a sobreviure [...]– ha caigut d'un 52%, l'any 1981, a un 26%, l'any 2005."

Tanmateix, ara que el PNB del planeta s'ha multiplicat per més de cinc vegades des de l'any 1980 (Gresh, 2009, pàg. 51) i s'ha duplicat des de l'any 2000, ens continua semblant que la distància relativa entre els elements més pròspers i els elements més desfavorits de la societat global és igualment abismal.

Taula 14. Evolució del PNB mundial, 2000-2009, en milers de milions de \$

Any	2000	2005	2007	2008
PNB	32.001,93	45.232,14	54.891,06	60.587,02

Font: Banc Mundial, 2009.
<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20535285--menuPK:1192694--pagePK:64133150--piPK:64133175--theSitePK:239419,00.html>>
Consultada el 6/10/2009

Quadre 3. Països amb un IDH molt alt, 2009

1) Noruega	11) Luxemburg	21) Regne Unit	31) Kuwait
2) Austràlia	12) Finlàndia	22) Alemanya	32) Xipre
3) Islàndia	13) Estats Units	23) Singapur	33) Qatar
4) Canadà	14) Àustria	24) Hong Kong, Xina (RAE)	34) Portugal
5) Irlanda	15) Espanya	25) Grècia	35) Unió Emirats Àrabs
6) Països Baixos	16) Dinamarca	26) Corea, Rep. de	36) República Txeca
7) Suècia	17) Bèlgica	27) Israel	37) Barbados
8) França	18) Itàlia	28) Andorra	38) Malta
9) Suïssa	19) Liechtenstein	29) Eslovènia	
10) Japó	20) Nova Zelanda	30) Brunei Darussalam	

Font: PNUD, 2009.
<<http://hdr.undp.org/es/estadisticas/>>

2) Augment de la mobilitat, multiculturalisme sense interculturalitat

Actualment, sembla que hi ha moviments migratoris internacionals més extensius geogràficament que no pas els que hi va haver al llarg del segle XIX. Almenys, sembla que per les implicacions polítiques, socials, econòmiques i culturals que presenten són igual d'intensius. Catherine Wihtol de Wenden (2003) considera que les raons principals dels fenòmens migratoris que es desencadenen a l'inici de la dècada dels noranta són les següents:

- L'atracció que l'occident ric i els països més pròspers del sud exerceixen sobre la resta de poblacions planetàries amb un nivell de vida inferior.
- La generalització dels passaports, que garanteixen el dret de sortida d'un país determinat, i el descens del cost del transport aeri.
- L'explosió de les demandes d'asil polític dels refugiats i els interns desplaçats provocada pels conflictes que es mantenen actius a l'Amèrica del Sud, el Pròxim Orient, l'Orient Mitjà, l'Àfrica i l'Àsia sud-oriental.
- L'aparició de xarxes transnacionals clandestines i de processos d'emigració en cadena.
- El desenvolupament de migracions pendulars d'anada i tornada entre l'est i l'oest d'Europa després de la caiguda del Mur de Berlín. També s'aprecien en direcció sud-nord i sud-sud.
- La creació de grans espais de lliure canvi (ALENA, MERCOSUR, UE, etc.)

Malgrat que les xifres són incertes, sobretot pel que fa a refugiats i desplaçats, es calcula que els fluxos de mobilitat actuals afecten uns dos-cents milions de persones (1/3 migració familiar, 1/3 migració laboral, 1/3 refugiats i desplaçats) –enfront dels cent vint milions de 1995 o dels setanta-set milions de 1965 (Badie i altres, 2008). La composició és complexa: és cert que entre un 10% i un 20% del total són clandestins, però també s'ha de tenir en compte que l'intercanvi de treballadors qualificats entre els principals països desenvolupats ha incrementat, ja que s'hi ha establert una competició per a atreure elits. En definitiva, al planeta hi ha molt moviment.

Cal assenyalar que els estats s'han vist sobrepassats pels processos d'immigració il·legal i encara no s'han articulat mecanismes de cooperació internacional adequats per a oferir solucions a aquesta situació tan preocupant. Fins ara, aquest problema s'ha afrontat, gairebé exclusivament, des del punt de vista de la seguretat.

Taula 15. Emigrants internacionals sobre la població total en els top 15 IDH 2009, 1960-2005 (en %)

País	1960	2005
Noruega	1,7	8,0
Austràlia	16,5	21,3
Islàndia	1,9	7,6
Canadà	15,4	19,5
Irlanda	2,6	14,8

País	1960	2005
Països Baixos	3,9	10,6
Suècia	4,0	12,3
França	7,7	10,6
Suïssa	13,4	22,3
Japó	0,7	1,6
Luxemburg	14,8	33,7
Finlàndia	0,7	3,3
Estats Units (EUA)	5,8	13,0
Àustria	11,5	14,0
Espanya	0,7	10,7

Font: PNUD, 2009.
 <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/6.html>>
 Consultada el 6/10/2009

Taula 16. Països amb més variacions de la ràtio emigrants internacionals / població general. 1960-2005 (en %)

País	1960	2005
Unió dels Emirats Àrabs	2,4	70
Qatar	32	80,5
Andorra	18,7	63,1
Nauru	9,3	48,7
Kuwait	32,6	69,2
Palau	3,3	30
Aràbia Saudita	1,6	26,8
Bahrain	17,1	38,2
Oman	7,7	25,5
Luxemburg	14,8	33,7
Gabon	4,3	17,9
Irlanda	2,6	14,8
Antigua i Barbuda	8,9	21,8
Espanya	0,7	10,7
Alemanya	2,8	12,9
Líban	8	17,7
Suïssa	13,4	22,3

Font: PNUD, 2009.
 <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/6.html>>
 Consultada el 6/10/2009

País	1960	2005
Suècia	4	12,3
Seychelles	1,9	10,2
Estats Units (EUA)	5,8	13

Font: PNUD, 2009.
 <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/6.html>>
 Consultada el 6/10/2009

Taula 17. Països amb més ràtio emigrants internacionals / població general, 2005 (en %)

País	2005
Qatar	80,5
Unió dels Emirats Àrabs	70
Mònaco	69,8
Kuwait	69,2
Andorra	63,1
Nauru	48,7
Israel	39,8
Hong Kong, Xina (SAR)	39,5
Bahrain	38,2
San Marino	37,7
Singapur	35
Liechtenstein	34,2
Luxemburg	33,7
Brunei Darussalam	33,6
Palau	30
Aràbia Saudita	26,8
Oman	25,5
Suïssa	22,3
Antigua i Barbuda	21,8

Font: PNUD, 2009.
 <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/6.html>>
 Consultada el 6/10/2009

Una de les peculiaritats principals d'aquest procés és que zones tradicionalment emissores de població de l'Europa occidental s'han convertit en receptors netes, en contraposició amb el que succeïa en el passat (Castles i Miller, 2003). Això ha comportat que en aquesta àrea hagin augmentat els problemes que es deriven de la convivència de comunitats culturals diferents. Són pro-

blesmes que augmentaran en el futur si no és que la classe política i la societat civil aposten amb contundència per solucions que permetin integrar, a mitjà termini, els nouvinguts en un projecte de ciutadania consensuat.

La "guetització" o la interculturalitat són dos futurs possibles i, a hores d'ara, encara és difícil apuntar quin serà el desenvolupament preponderant. Tanmateix, és molt preocupant la tendència profundament ancorada, que hi ha en sectors importants de l'opinió pública dels països receptors, de veure el procés en termes d'"invasió silenciosa" portadora de crim, terrorisme, malalties o costums incompatibles (Cohen, 2006). Fins ara, els intents de renegociació dels conceptes de *ciutadania* i *identitat nacional* propugnats per països amb més experiència en aquest tipus de situacions, com els Estats Units i el Regne Unit de Gran Bretanya (Harris, 1990; Hollifield, 1992), no semblen oferir respostes satisfactòries als casos en què s'ha intentat fer-ho.

Tanmateix, veus menys ideologitzades i més bolcades en el treball empíric (Rumbaut, 1997) consideren que, encara que l'assimilació cultural dels valors preponderants pot resultar incompleta, això no implica alienació respecte a les institucions nuclears del país. En un altre nivell, l'augment dels fluxos globals ha atorgat una rellevància nova a identitats transnacionals antigues, però no immòbils, com les diàspores (Cohen, 1997) o les religions d'àmbit mundial (Van der Veer, 2002), o noves, com el cosmopolitanisme (Waldron, 1999; Held, 2004). En definitiva, sembla que en la societat global ja no es pot assegurar que hi hagi coincidència entre identitat social i nacional. Hi ha massa punts d'origen i massa punts d'arribada per a creure que la solució és en les respostes simples i no pas en l'augment del coneixement i la tolerància a la diferència en el marc d'un pacte per la ciutadania estatal en el present i, potser, global en un futur.

3) L'ansietat del risc

El desenvolupament polític, econòmic i social de les últimes dècades ha donat peu a un panorama en què sembla que un gran nombre d'amenaces planen sobre l'avenir més immediat, en una "societat del risc" (Beck, 1992-1999).

a) Un món en què l'eliminació de les traves a la circulació del capital financer ha permès que els grans fons d'inversions especulessin a temps real en els diversos mercats mundials. Països sencers s'han arruïnat en benefici d'un col·lectiu d'individus reduït. És el cas, per exemple, de Mèxic, el 1994, o Tailàndia, el 1997, en què les veus d'alarma es van ignorar fins al 1998, quan el centre del sistema es va ensorrar. Igualment, ha permès que aquests grans fons dipositessin els beneficis en paradisos fiscals, fora de l'abast dels sistemes impositius de qualsevol govern² (Schoolte, 2000; Bell, 2002; Chavagneau i Palan, 2006; Artus, 2008).

Exemple

Per exemple, el model que va sorgir a la dècada dels anys seixanta i que plantejava els Estats Units com a mostra de "societat gresol" està en retrocés davant els que aposten per definir-la com a mosaic cultural o "enciamera", fins al punt que els portaveus de la facció més conservadora del grup dominant –anglosaxó de religió evangèlica– consideren que aquestes reivindicacions amenacen l'essència de la democràcia i les llibertats del país (Huntington, 2004).

(2) Al començament dels anys setanta, hi havia uns vint-i-cinc paradisos fiscals. Actualment, n'hi ha setanta-dos. Segons Tax Justice, Network.

(http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcat=2).

És interessant comprovar que molts d'aquests paradisos estan estretament lligats als països de l'OCDE, especialment al Regne Unit (gairebé un 60% del total). En concret, un 19% dels paradisos fiscals són dependències de la corona britànica o de territori britànic, un 30% pertanyen a la Commonwealth i un 10% són excolònies d'aquest país.

Taula

Quadre 4. Paradisos fiscals segons l'última llista de l'OCDE, 2/4/2009

1) Andorra	11) Gibraltar (RU)	21) Montserrat (RU)
2) Anguilla (RU)	12) Grenada	22) Nauru
3) Antigua i Barbuda	13) Illes Caiman (RU)	23) Niue
4) Antilles Neerlandeses (PB)	14) Illes Cook	24) Panamà
5) Aruba (PB)	15) Arxipèlag Marshall (EUA)	25) Samoa
6) Bahames	16) Illes Turks i Caicos (RU)	26) Saint Christopher i Nevis
7) Bahrain	17) Illes Verges britàniques (RU)	27) San Marino
8) Belize	18) Libèria	28) Saint Vincent i les Grenadines
9) Bermudes (RU)	19) Liechtenstein	29) Santa Lúcia
10) Dominica	20) Mònaco	30) Vanuatu

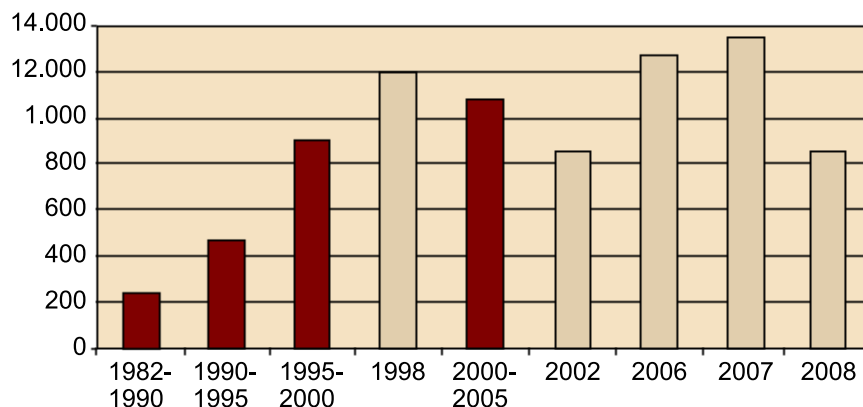
Font: OCDE, 2009.

<<http://www.oecd.org/dataoecd/38/14/42497950.pdf>>

Cal dir que altres analistes independents augmenten el nombre de paradisos fiscals fins a setanta-dos.

<<http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/mapamundi.pdf>>

Gràfic 8. Valor mitjà del Dow Jones Industrial Average 1985-2008 (en punts)



Font: Dow Jones Averages, 2009.

<<http://www.djindexes.com/DJIA110/learning-center>>

Consultada el 23/9/2009.

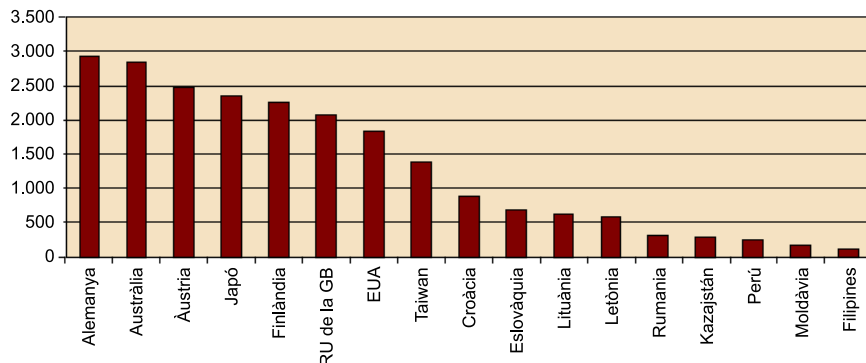
b) Un món en què les multinacionals generen milions de llocs de treball que, alhora, destrueixen (Dicken, 2003), ja que canvien constantment la ubicació de les parts més mecàniques dels processos productius (McMichael, 2000). Mentrestant, la dissociació entre l'economia real i el món de les finances assoleix cotes grotesques (Chesnais, 1994) i, sistemàticament, la flexibilització de la mà d'obra es confon amb la desregulació laboral (Ross, 1997). S'intenta minar, periòdicament, els sistemes de benestar social als pocs racons del planeta en què s'han aconseguit implantar (Harvey, 2007) o es permet que els negocis "globals" no es responsabilitzin dels costos que produeixen a escala global (Clapp, 2005) o, fins i tot, nacional³.

(3) Per exemple, el 27 d'agost de l'any 2007, *Financial Times* publicava un article titulat "A third of UK's big business pays no corporation tax", que mostrava com, l'any financer 2005-2006, un terç de les set-centes companyies principals del RU no va pagar l'impost de societats. El 21 de febrer de l'any 2008, el diari holandès *NRC Handelsblad* informava sobre un cas similar a Holanda. A l'inici de l'any 2009, *The Guardian* publicava una sèrie d'investigacions sobre el que es va batejar amb el nom de *the tax gap*, amb termes d'encuny nou com a *taxwash*.

<http://www.nrc.nl/economie/article1855259.ece/Multinationals_betalen_vrijwel_geen_belasting>
 <<http://www.guardian.co.uk/business/series/tax-gap>>

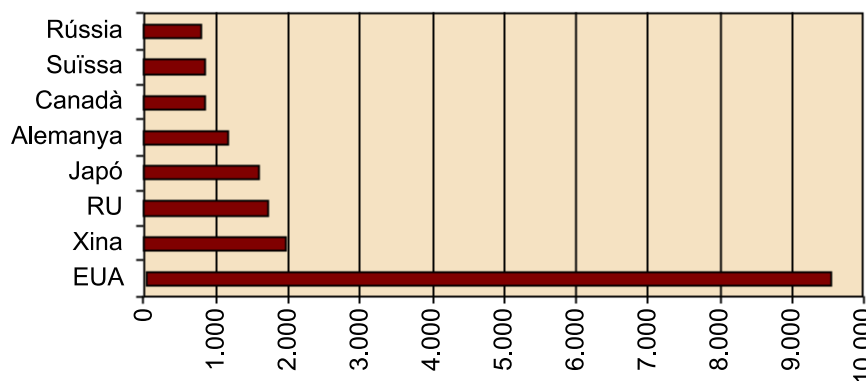
Consultades l'1/10/2009

Gràfic 9. Remuneració mitjana de treballadors industrials (€/h), 2009



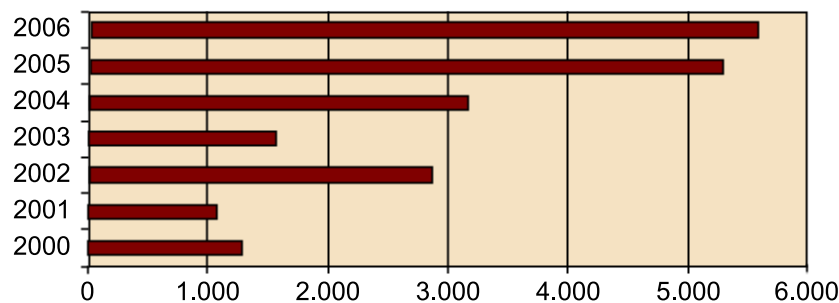
Font: OIT, 2009.
 <http://www.ilo.org/public/libdoc/jobcrisis/download/statistics/2009-09/6-wage_sep09.pdf>
 Consultada l'1/10/2009

Gràfic 10. Capitalització borsària d'empreses multinacionals 2008 (en milers de milions de dòlars)



Font: *Financial Times*, 2009.
 <<http://www.ft.com/reports/ft500-2009>>
 Consultada l'1/10/2009

Gràfic 11. Forat impositiu de les 50 empreses principals del RU, 2001-2006, en milions de LE



Font: Trade Union Congress, 2008. <<http://www.tuc.org.uk/touchstone/Missingbillions/1missingbillions.pdf>>

c) Un món en què les xarxes mafioses de diverses classes campen pel respecte que imposen i aprofiten els intersticis i les disfuncions del sistema per a traficar amb persones, òrgans⁴, drogues i, fins i tot, amb material nuclear. Aquestes xarxes controlen entre el 15% i el 20% de l'activitat econòmica mundial, ni més ni menys. S'incrusten al cor del sistema polític i econòmic: se sustenten en la corrupció d'alguns estats⁵ i en la ceguesa de les institucions que no consideren que se'ls hagi de donar un tractament prioritari (Cretin, 2004; Gayroud, 2005; Glenny, 2008) i que els permeten netejar els beneficis en els paradisos fiscals (Chavagneau i Palan, 2006).

⁽⁴⁾Segons un informe de l'ONU i el Consell d'Europa publicat l'octubre de 2009, gairebé el 10% dels seixanta mil ronyons que es trasplanten al món anualment són comprats per adinerats nord-americans, canadencs, britànics, grecs i, sobretot, israelians a un preu que oscil·la entre trenta mil i cent deu mil euros. <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/News/OrganTrafficking_study.pdf>

⁽⁵⁾Raymond W. Baker, director de Global Financial Integrity, estima que els fluxos financers il·lícits de països en vies de desenvolupament oscil·len entre 850.000 milions de dòlars i 1 bilió de dòlars a l'any. I la considera una estimació conservadora perquè no inclou, per exemple, les formes d'extracció de valor principals de països més pobres:

1) L'adulteració dels preus comercials dins la mateixa factura arran de la connivència entre importadors i exportadors, que no es registra en els models d'adulteració que analitza la Direcció d'Estadístiques Comercials de l'FMI. Les companyies multinacionals utilitzen aquesta tècnica molt sovint.

2) Els beneficis procedents del tràfic comercial de drogues, minerals i béns de contraban.

3) Els canvis de béns amb preus manipulats, en què es transfereixen matèries primeres, accions i propietats sense fer intercanvi de diners.

<<http://www.gfip.org/storage/gfip/documents/non-economist%20recent%20capital%20flight%20finalrevised.pdf>>
Consultades el 4/10/2009

Segons el "Global Corruption Report 2009", que la Transparency International (TI) va difondre el 23 de setembre de 2009, la corrupció global com a conseqüència de suborns, càrtels de fixació de preus i influència indeguda sobre les polítiques públiques té un cost de milers de milions de dòlars i obstaculitza el creixement econòmic sostenible. Assenyala que la meitat dels executius d'empreses internacionals enquestats van estimar que la corrupció elevava, almenys, un 10% el cost dels projectes. I això només als països en vies de desenvolupament i en transició. Les companyies que actuen en col·lusió amb polítics i funcionaris corruptes poden haver pagat suborns de fins a quaranta mil milions de dòlars dels Estats Units a l'any. El cost recauria sobre els ciutadans: els gairebé tres-cents càrtels privats internacionals que es van descobrir entre 1990 i 2005 van aplicar als consumidors sobrepreus per valor de 300.000 milions de dòlars. D'altra banda, el Global Corruption Barometer 2009 apunta que set de cada deu enquestats creien que les mesures contra la corrupció del seu govern i els canals que hi havia per a presentar denúncies eren inefectius. El 68% dels enquestats considerava que els partits polítics eren corruptes, mentre que el 63% i el 60% considerava que els seguien l'administració pública i el poder legislatiu.

<http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2009/gcb2009>
<http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2009/gcr2009>
Consultades el 12/10/2009

Taula 18. Mitjana anual de fluxos financers il·lícits en països en vies de desenvolupament 2002-2006 (en milers de milions de dòlars)

País	Flux
Xina, Rep. Popular	289,552
Aràbia Saudita	55,147
Mèxic	46,156
Rússia	38,688
Malàisia	31,271
Índia	27,304
Kuwait	21,208
Veneçuela, Rep. Bol.	16,802
Indonèsia	15,345
Filipines	15,048

No inclou: 1) l'adulteració dels preus comercials dins la mateixa factura; 2) els beneficis procedents del tràfic comercial de drogues, minerals i béns de contraban; 3) els canvis de béns amb preus manipulats.
 Font: Global Financial Integrity, 2009.
 <<http://www.gfip.org/storage/gfip/executive%20-%20final%20version%201-5-09.pdf>>
 Consultada el 7/10/2009

Taula 19. Evolució del cultiu d'opi, 1994-2008 en ha

Any	Total	Afganistan
1994	272.479	71.470
1998	237.819	63.674
2002	180.225	74.100
2006	201.000	165.000
2007	235.700	193.000

Font: UNODC, 2009.
 <http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf>
 Consultada el 7/10/2009

Taula 20. Evolució del preu de l'heroïna al detall, 1990-2007, a l'Europa occidental (en €/g)

Any	Preu
1990	136
1995	91
2000	69
2005	57
2007	52

Font: UNODC, 2009.
 <http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf>
 Consultada el 7/10/2009

Taula 21.a. Evolució del cultiu de cocaïna, 1994-2008 (en ha)

Any	Total	Colòmbia
1994	201.400	44.700
1998	190.800	101.800
2002	170.300	102.000
2006	156.900	78.000
2007	181.600	99.000
2008	167.600	81.000

Font: UNODC, 2009.
http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf
 Consultada el 7/10/2009

Taula 21.b. Evolució del preu de la cocaïna al detall a l'Europa occidental, 1990-2007 (en €/g)

Any	Preu
1990	92
1995	91
2000	76
2005	69
2007	67

Font: UNODC, 2009.
http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf
 Consultada el 7/10/2009

Taules sobre tràfic de persones

Taula 22.a. Perfil de les víctimes, 2003-2006 (en %)

Any	Dones	Nenes	Homes	Nens
2006	66	13	12	9
2005	66	16	14	5
2004	74	10	13	3
2003	71	11	16	3

Font: UNODC, 2009.
http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf i
<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>
 Consultada el 7/10/2009

Taula 22.b. Països que han tipificat penalment aquest delicte, 2003-2006

Any	Amb delicte tipificat	Sense delicte tipificat
2003	35	65
2006	80	20

Font: UNODC, 2009.
http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf i
<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>
 Consultada el 7/10/2009

Taula 22.c. Distribució de les víctimes segons la forma d'explotació, 2006 (en %)

Any	Explotació sexual	Treball forçat	Altres formes
2006	79	18	3
2003	87	12	2

Font: UNODC, 2009.

<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf> i

<<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>>

Consultada el 7/10/2009

Taula 22.d. Principals països d'origen (PO) i principals receptors (PR) de tràfic de persones, 2004

Principals PO	Principals PR
Albània	Bèlgica
Bielorússia	Alemanya
Bulgària	Grècia
Xina	Israel
Lituània	Itàlia
Nigèria	Japó
Moldàvia	Països Baixos
Romania	Tailàndia
Tailàndia	Turquia
Ucraïna	Estats Units

Font: UNODC, 2009.

<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf> i

<<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>>

Consultada el 7/10/2009

Taula 23. Països amb més i menys percepció de la corrupció segons la Transparency International, 2008

Més percepció	Menys percepció
1) Somàlia	1) Dinamarca
2) Myanmar	2) Nova Zelanda
3) Iraq	3) Suècia
4) Haití	4) Singapur
5) Afganistan	5) Finlàndia
6) Sudan	6) Suïssa
7) Guinea	7) Islàndia
8) Txad	8) Països Baixos
9) Guinea Equatorial	9) Austràlia
10) Congo, Rep.	10) Canadà

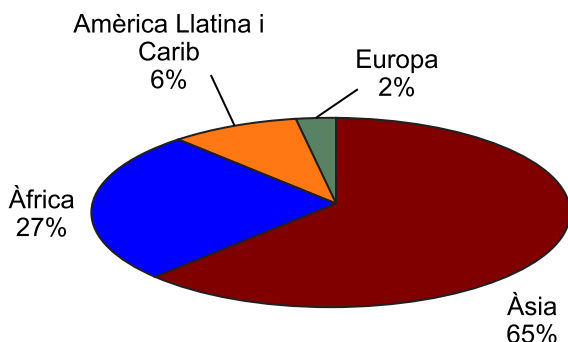
Font: Transparency International, 2008.

<http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi>

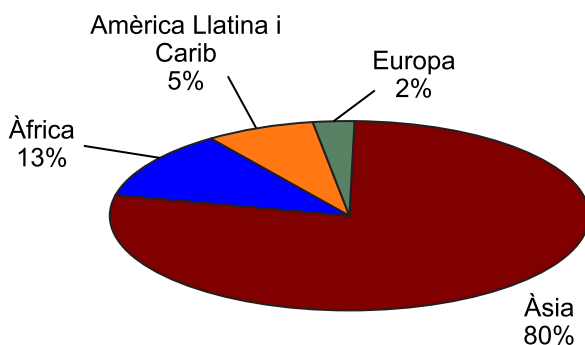
Consultada el 8/10/2009

d) Un món en què és possible que la cohesió ciutadana estigui amenaçada per xarxes transnacionals altament excloents. Alguns ho anomenen la *nova cosmocràcia* (Hardt i Negri, 2000) i permet que uns quants països i sectors de les societats disposin de quotes acceptables de benestar, mentre la pobresa aguaita importants segments de la població planetària que no tenen seguretat alimentària, accés a l'aigua o accés a assistència mèdica bàsica (PNUD, 2009).

Gràfic 12. Població sense accés a l'aigua potable, 2002, en %



Gràfic 13. Població sense accés a les estructures de sanajament, 2002, en %



Font: Programa de Control Conjunt OMS/UNICEF (2002) en primer informe "Agua para Todos, Agua para la Vida" (UNESCO-WWAP, 2003). <http://www.unesco.org/water/wwap/facts_figures/necesidades_humanas_basicas.shtml> Consultada el 3/10/2009

Taula 24. Països amb més del 20% de població sense accés a aigua en condicions adequades, 2006 (en %)

País	%
Ghana	20
Cap Verd	20
Indonèsia	20
Myanmar	20
Bangla Desh	20
Nicaragua	21
Azerbaidjan	22
Lesotho	22

Font: PNUD, 2009.
<<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/100.html>>
Consultada el 8/10/2009

País	%
Senegal	23
Iraq	23
Paraguai	23
Malawi	24
Ghana	20
Burkina Faso	28
Mongòlia	28
Líbia	29
Congo	29
Burundi	29
Sudan	30
Illes Salomó	30
Camerun	30
Guinea	30
Tadjikistan	33
Iemen	34
Rep. Centr. Afr.	34
Cambodja	35
Kiribati	35
Benín	35
Uganda	36
Rwanda	35
Libèria	36
Timor-Leste	38
Laos	40
Swazilàndia	40
Eritrea	40
Mauritània	40
Mali	40
Togo	41

País	%
Vanuatu	41
Haití	42
Zàmbia	42
Guinea Bissau	43
Kenya	43
Tanzània, Rep. Unida	45
Sierra Leone	47
Angola	49
Txad	52
Fiji	53
Madagascar	53
Nigèria	53
Congo, Rep. Dem.	54
Guinea Equatorial	57
Etiòpia	58
Moçambic	58
Níger	58
Papua Nova Guinea	60
Afganistan	78

Font: PNUD, 2009.
 <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/100.html>>
 Consultada el 8/10/2009

Taula 24.a. Desnutrició al món, 1990-2007, en % de la població

Any	Mundial	Països en desenvolupament	Àfrica central	Àfrica de l'Est	Àfrica del Sud	El Carib	Sud d'Àsia
1990-92	16	20	34	45	45	26	25
1995-97	14	18	57	44	43	28	22
2003-05	13	16	57	35	37	23	21
2007	15	17	60	41	40	27	22

Taula 24.b. Països amb més d'un 35% de la població desnodrida 2003-2005

Haití	Eritrea	Ruanda	Zimbabwe
Burundi	Etiòpia	Sierra Leone	Angola

Font: FAO, "The state of food insecurity in the world", 2008.
 <<http://www.fao.org/docrep/011/i0291e/i0291e00.htm>>
 Consultada el 8/10/2009

República Centreafricana	Libèria	Togo	
Txad	Madagascar	Tanzània	
República Democràtica del Congo	Moçambic	Zàmbia	

Font: FAO, "The state of food insecurity in the world", 2008.
<<http://www.fao.org/docrep/011/i0291e/i0291e00.htm>>
Consultada el 8/10/2009

Taules sobre desigualtats en l'àmbit sanitari

Taula 25.a. Top 15 IDH

	Despeses del govern en sanitat, 2006 (en % del total)	Despeses del govern en sanitat per capita (PPP USD) 2006	Esperança de vida amb salut 2007	Esperança de vida amb malaltia 2007
Noruega	17,9	3.780	74	8
Austràlia	17,2	2.097	75	8
Islàndia	18,1	2.758	75	8
Canadà	17,9	2.585	75	7
Irlanda	17,3	2.413	74	7
Països Baixos	16,4	2.768	74	7
Suècia	13,4	2.533	75	7
França	16,7	2.833	76	6
Suïssa	19,6	2.598	76	7
Japó	17,7	2.067	78	6
Luxemburg	16,8	5.233	75	5
Finlàndia	12,1	1.940	75	6
Estats Units	19,1	3.074	72	9
Àustria	15,5	2.729	74	7
Espanya	15,3	1.732	76	6

Taula 25.b. Últims 15 IDH

	Despeses del govern en sanitat, 2006 (en % del total)	Despeses del govern en sanitat per capita (PPP USD) 2006	Esperança de vida amb salut 2007	Esperança de vida amb malaltia 2007
Gàmbia	8.7	33	53	5
Libèria	16.4	25	49	15
Guinea	4.7	14	48	16
Etiòpia	10.6	13	51	7

Font: PNUD, 2009.
<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/indicators_table.cfm>
Consultada el 8/10/2009

	Despeses del govern en sanitat, 2006 (en % del total)	Despeses del govern en sanitat per capita (PPP USD) 2006	Esperança de vida amb salut 2007	Esperança de vida amb malaltia 2007
Moçambic	12.6	39	42	12
Guinea Bissau	4.0	10	43	9
Burundi	2.3	4	43	14
Txad	9.5	14	40	18
Congo, Rep. Dem.	7.2	7	46	3
Burkina Faso	15.8	50	43	18
Mali	12.2	34	43	11
Rep. Centreafricana	10.9	20	42	10
Sierra Leone	7.8	20	37	22
Afganistan	4.4	8	36	17
Níger	10.6	14	45	11

Font: PNUD, 2009.
 <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/indicators_table.cfm>
 Consultada el 8/10/2009

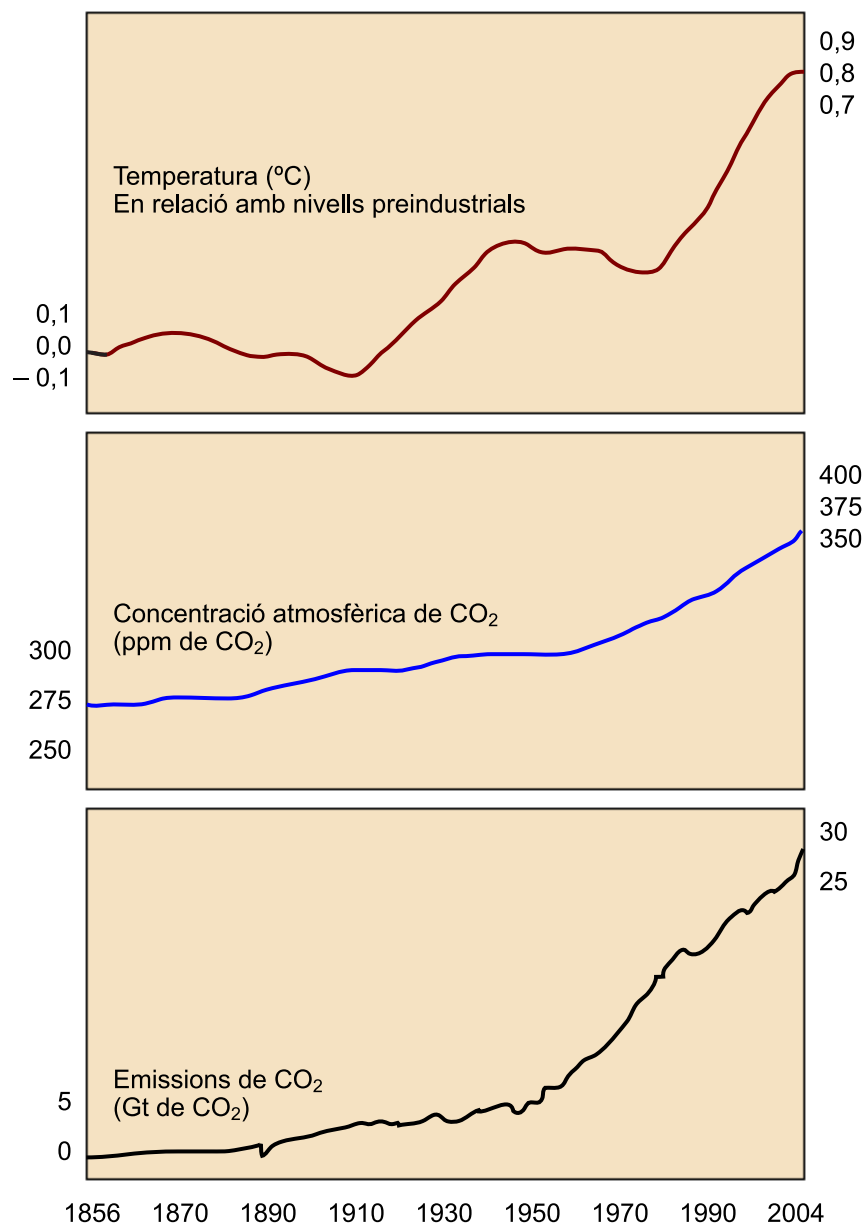
e) Un món en què diversos fonamentalismes irracionalistes s'han vist les forces renovades i ofereixen el consol de la credulitat acrítica. Protegeixen caps de família i líders polítics i religiosos de diferents països que tenen por de perdre la identitat cultural o de veure com se'n desintegren les societats. Utilitzen una presumpta "racionalitat" secular engalanada de materialisme buit que fa servir els diners com a única mesura de totes les coses. Promeses d'accés immediat a tot allò que és sagrat i oposició directa a la cultura pagana que han propiciat l'ascens d'una individualització de la fe i la segregació de les comunitats de creients d'identitats ètniques i nacionals (Roy, 2008).

f) Un món en què hi ha prou mecanismes per a valorar i controlar la degradació planetària. Tanmateix, no els posem en marxa seriosament per falta de voluntat política i ho fem en nom del desenvolupament i la competitivitat a qualsevol preu (Giddens, 2009). Interferim en els cicles del planeta i n'alterem la biosfera de manera majúscula: generem residus que som incapaços de tractar o que aboquem a l'atmosfera, cosa que provoca una acceleració de les variacions de la temperatura, un escalfament global⁶ que amenaça de variar la faç d'importantes regions del món (Vital Signs, 1992-2009; Newell, 2005). Mentrestant, la cerca d'alternatives a l'ús de combustibles fòssils i els intents de regular les emissions avancen penosament, d'una cimera internacional a una altra, des de 1972 a Estocolm. Igualment, els moviments geopolítics per a controlar les reserves de petroli i gas s'han exacerbat en el Pròxim Orient, l'Orient Mitjà,

l'Àfrica i l'Àsia central (Séville-López, 2006; Klare, 2008) malgrat les informacions que preveuen que les reserves s'acabaran en menys d'un segle (Heinberg, 2003, 2009).

⁽⁶⁾El debat sobre l'escalfament global té diverses dimensions, algunes de més serioses (científiques) i altres de més esperpèntiques (declaracions de diversos líders polítics). Un intent recent d'aproximar-se al tema que mira d'oferir una certa equanimitat, encara que prioritza l'òrbita neoconservadora, és en *Vanguardia Dossier*, 33, 2009. Després de contraposar els arguments dels que defensen l'existència d'un impacte antropogènic en el canvi (Stefan Rahmstorf) als arguments dels que creuen que només es tracta de l'evolució natural dels cicles terrestres (Richard S. Lindzen), assenyalava les diferents dimensions (ecològica, política, econòmica, tecnològica, etc.) del problema.

Gràfic 14



Font: PNUD, 2008.
<<http://hdr.undp.org/es/informes/mundial/idh2007-2008>>
Consultada el 3/10/2009

Taula 26. Retrocés de glaceres 1970-2006, en km²

	1970	2006
Perú	1958	1370
Bolívia	562	396
Equador	113	79
Colòmbia	109	76

Font: PNUD, 2008.
<<http://hdr.undp.org/es/informes/mundial/idh2007-2008>>
Consultada el 3/10/2009

Taula 27. Principals emissors de CO₂ per capita, en T de CO₂

	1990	2006
Unió Emirats Àrabs	27,2	34,1
Estats Units	19,3	20,6
Canadà	15	20
Austràlia	16,3	16,2
Aràbia Saudita	15,9	13,6
Kazakhstan	15,7	13,3
Rússia	13,4	10,6

Font: PNUD, 2008.
<<http://hdr.undp.org/es/informes/mundial/idh2007-2008/>>
Consultada el 3/10/2009

Taula 28. Principals emissors de CO₂, en Mt de CO₂ i en %, 1990-2004

	1990	2004	Taxa de creixement	Proporció mundial 2004
Estats Units	4.818	6.046	25	20,9
Xina	2.399	5.007	109	17,3
Rússia	1.984	1.524	-23	5,3
Índia	682	1.342	97	4,6
Japó	1.071	1.257	17	4,3
Alemanya	980	808	-18	2,8
Canadà	416	639	54	2,2
Regne Unit de GB	579	587	1	2
Corea, Rep.	241	465	93	1,6
Itàlia	390	450	15	1,6
OCDE	11.205	13.319	19	46

Font: PNUD, 2008.
<<http://hdr.undp.org/es/informes/mundial/idh2007-2008/>>
Consultada el 3/10/2009

Taula 29. Consumidors de petroli principals 1999-2008, en milions de barrils diaris

	1998	2000	2002	2004	2006	2008	% del total mundial
Estats Units	18.917	19.701	19.761	20.732	2.0687	19.419	22,5
Xina	4.228	4.772	5.288	6.772	7.382	7.999	9,6
Japó	5.504	5.557	5.347	5.269	5.213	4.845	5,6
Índia	1.963	2.254	2.374	2.573	2.580	2.882	3,4
Rússia	2.554	2.583	2.606	2.619	2.709	2.797	3,3
Alemanya	2.915	2.763	2.714	2.634	2.624	2.505	3
Amèrica Central i del Sud	4.942	4.908	4.977	4.938	5.297	5.901	6,9
Àfrica	2.364	2.432	2.484	2.600	2.696	2.881	3,4
UE	14.849	14.692	14.797	15.032	15.211	14.765	17,9
OCDE	46.569	47.651	47.675	49.073	49.274	47.303	55,5

Font: BP. <http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2009_downloads/oil_table_of_world_oil_consumption_barrels_2009.pdf>

Taula 30. Distribució de les reserves de petroli conegudes al final de 2008, en %

	% del total
Aràbia Saudita	21,0%
Iran	10,9%
Iraq	9,1%
Veneçuela	7,9%
Kuwait	8,1%
Unió Emirats Àrabs	7,8%
Rússia	6,3%
Líbia	3,5%
Kazakhstan	3,2%
Nigèria	2,9%
Estats Units	2,4%
Qatar	2,2%
Xina	1,2%
Angola	1,1%
Algèria	1,0%

Ressaltat: zones de tensió política important el 2009.

Font: BP.

<<http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9023769&contentId=7044915>>

	% del total
UE	0,5%
OCDE	7,1%

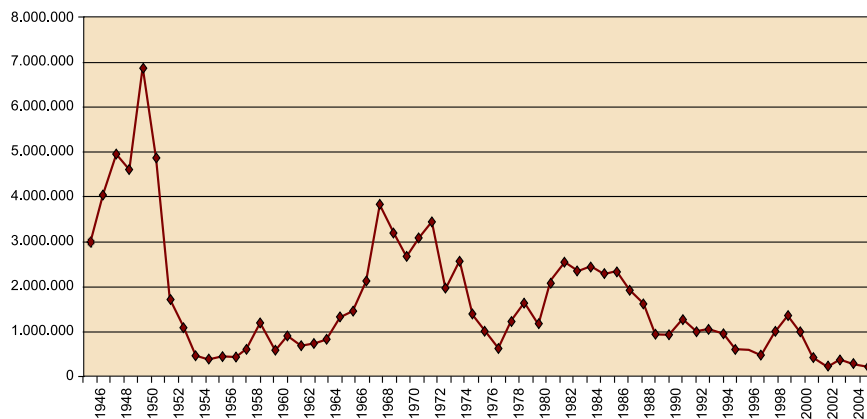
Ressaltat: zones de tensió política important el 2009.

Font: BP.

<<http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9023769&contentId=7044915>>

g) Un món en què els conflictes intraestats s'han accentuat per motius ètnics, religiosos i identitaris mentre els mercats formals i informals d'armes proliferen i la tecnologia potencia, sense parar, la capacitat destructiva d'unes guerres en què la majoria de baixes afecten civils, que estan sotmesos a l'amenaça constant d'accions terroristes (SPRI, 1994-2009).

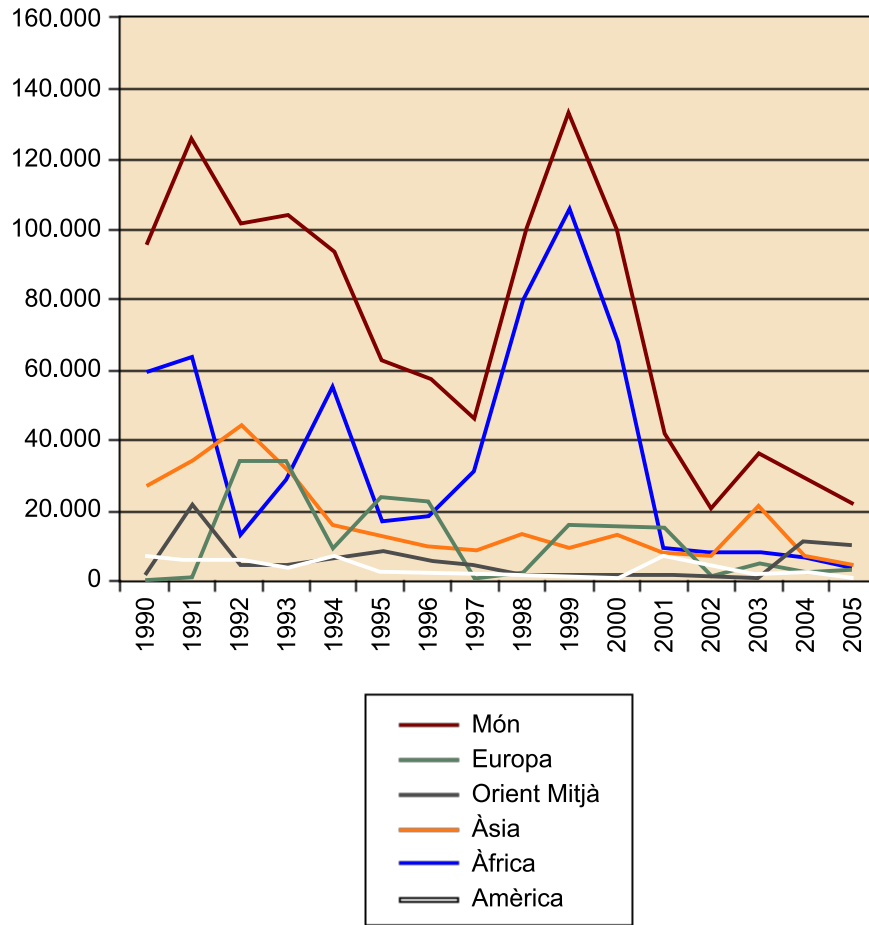
Gràfic 15. Morts en conflictes armats, 1946-2005



Font: Centre for the Study of Civil War at PRIO.

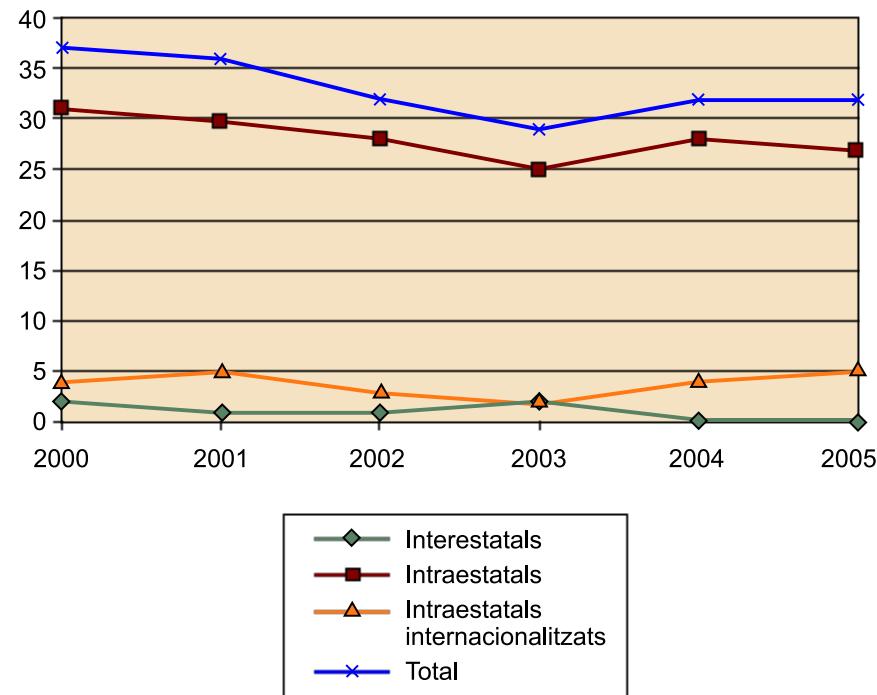
<<http://www.prio.no/CSCW/Datasets/Armed-Conflict/Battle-Deaths/Old-versions/The-Battle-Deaths-Dataset-version-20/>>

Gràfic 16. Morts en conflictes armats, 1990-2005



Font: Centre for the Study of Civil War at PRIO.
<http://www.prio.no/CSCW/Datasets/Armed-Conflict/Battle-Deaths/Old-versions/The-Battle-Deaths-Dataset-version-20/>

Gràfic 17. Conflictes armats, 2000-2006



Font: Centre for the Study of Civil War at PRIO.
<http://www.prio.no/CSCW/Datasets/Armed-Conflict/Battle-Deaths/Old-versions/The-Battle-Deaths-Dataset-version-20/>

Taula 31. Despeses militars 2007 (total, en milers de milions de dòlars; en % del PIB)

País	Despesa	País	% del PIB
EUA	546,8	Eritrea	24,1
UE	257,3	Oman	11,2
RU	59,7	Aràbia Saudita	8,5
Xina	58,2	Israel	8
França	53,6	Iraq	7,8

Font: SIPRI.
<<http://www.sipri.org/>>

Taula 32. Potències nuclears (caps nuclears estimats el gener de 2009)

País	Caps nuclears
Estats Units	2.702
Rússia	4.834
Regne Unit de GB	160
França	300
Xina	186
Índia	60-70
Pakistan	60
Israel	80
Corea del Nord	?*
Total	8.392

*Corea del Nord va fer proves nuclears l'octubre de 2006 i el maig de 2009, però no hi ha cap informació verificada que afirmi que disposa d'armes nuclears operatives.

Font: SIPRI.
<<http://www.sipri.org/>>

Taula 33. Empreses fabricants d'armes principals, 2007

Empresa	País	Total vendes	% corresponent a vendes d'armes
Boeing	EUA	66.387	46
BAE Systems	RU	31.426	95
Lockheed Martin	EUA	41.862	70
Northrop Grumman	EUA	32.018	77
General Dynamics	EUA	27.240	79
Raytheon	EUA	21.301	92
BAE Systems Inc.	EUA	14.908	100

Font: SIPRI.
<<http://www.sipri.org/>>

Empresa	País	Total vendes	% corresponent a vendes d'armes
EADSe	Europa occidental	53.534	24
L-3 Communications	EUA	13.961	81
Finmeccanica	Itàlia	18.376	54
Thales	França	16.825	56

Font: SIPRI.
<<http://www.sipri.org/>>

Taula 34. Atacs terroristes amb suïcides (persones i vehicles bomba), 2005-2008

	Persones				Vehicles			
	Iraq	Afganistan	Pakistan	Resta del món	Iraq	Afganistan	Pakistan	Resta del món
2005	71	7	0	15	274	8	0	3
2006	59	39	3	7	175	51	2	5
2007	92	75	24	10	271	38	17	10
2008	100	57	29	15	117	47	29	19

Font: US The National Counterterrorism Center (NCTC) 2008 Report on Terrorism.
<<http://www.nctc.gov/>>

Taula 35. Atacs i víctimes mortals de terrorisme no estatal, per regió geogràfica, 2008

	Atacs	Morts
Àfrica	718	2.987
Àsia oriental i Pacífic	978	762
Europa i Euràsia	774	292
Pròxim Orient	4.594	5.528
Àsia del Sud	4.354	5.826
Amèrica	352	370

Font: US The National Counterterrorism Center (NCTC) 2008 Report on Terrorism.
<<http://www.nctc.gov/>>

Taula 36. Atacs i víctimes mortals de terrorisme no estatal, 2005- 2008

	Iraq		Resta del món	
	Atacs	Morts	Atacs	Morts
2005	3.467	8.242	7.690	6.318
2006	6.631	133.345	7.914	7.123
2007	6.210	13.606	8.296	8.902
2008	3.258	5.010	8.512	10.749

Font: US The National Counterterrorism Center (NCTC) 2008 Report on Terrorism.
<<http://www.nctc.gov/>>

No és estrany que en aquesta context, Bauman (2000) hagi postulat que som en una modernitat líquida en què els individus han d'actuar, planificar i calcular en una situació d'incertesa permanent, sense poder prendre com a marc de referència formes socials o institucions que canvien contínuament i que, fins i tot, adopten formes contradictòries. Un plantejament que no és gens esperançador i que té, com a únics objectius, la imposició de la dictadura del curt termini i la gestió de tot el que és immediat. Tampoc és estrany que Klein (2007) s'hagi aventurat a teoritzar sobre la possibilitat que una minoria neo-conservadora sense escrúpols no ha dubtat a permetre o fomentar col·lapses socials i econòmics massius durant els últims trenta anys per a, després, reconstruir el paisatge en funció dels seus crus interessos sota el guiatge de l'FMI i el BM, aprofitant l'estat de xoc en què han quedat les comunitats afectades.

4) El bardissar de la governabilitat

Després del final de la Guerra Freda, les democràcies liberals de base estatal viuen un moment paradoxal: mai no n'hi havia hagut tantes, però tampoc no s'havia insistit mai, de manera tan profunda, en la seva debilitat (Held, 1995; Gill, 1995; Gilbert, 1999; Slaughter, 2004). El desprestigi de les classes polítiques que les dirigeixen ha tingut un paper important en aquest procés i ha afavorit l'aparició d'actors, aparentment descontrolats, que són capaços de posar traves al sistema en situacions puntuals. Alhora, institucions de base més àmplia, com la UE, presenten dèficits democràtics patents. Són controlades per l'acció d'estats que tenen por de cedir quotes de poder i tot tipus de grups de pressió n'assetgen, constantment, els òrgans de decisió (Bertonci i altres, 2008). En general, els governants no confien en la maduresa dels ciutadans i eludeixen l'explicació de bona part dels processos de decisió reals. Falta transparència quan el desenvolupament tecnològic i l'estat d'evolució d'algunes de les societats del planeta semblen capaços de permetre la gènesi d'un nou "contracte social", quan la "democràcia dels consumidors" és un pobre mecanisme de control davant la persuasió que despleguen les grans corporacions i la dels accionistes està supeditada a la d'uns quants inversors majoritaris. Aquesta situació sembla especialment greu si considerem alguns dels problemes més immediats que hauria d'afrontar un programa a escala global.

Problemes immediats d'un programa planetari

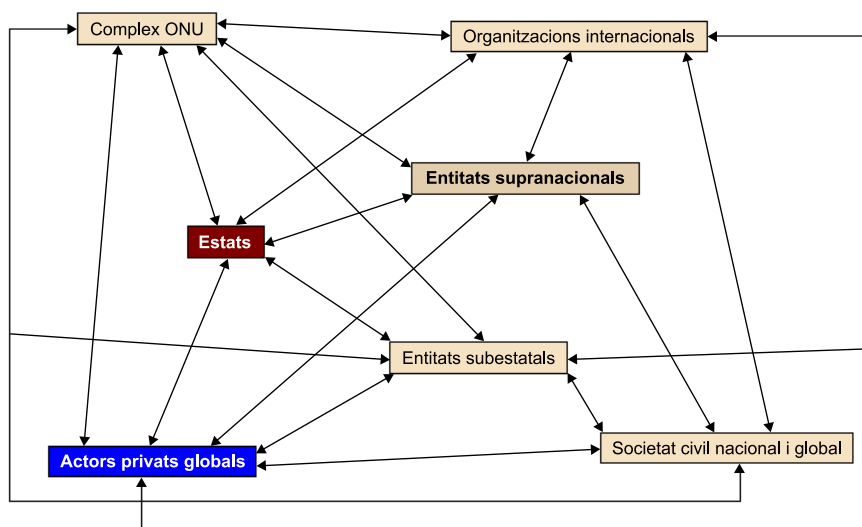
- Les tendències monopolístiques del capitalisme actual.
- L'existència de paradisos financers que fomenta la insolidaritat i blanqueja capitals d'origen dubtós.
- L'absència de mecanismes per a gravar l'especulació financera a escala planetària.
- L'absència de mecanismes efectius de redistribució de riquesa entre el nord i el sud.
- La persistència i l'increment de les desigualtats d'edat, raça, gènere, identitat sexual. També entre zones rurals i urbanes.

- Els tràfics il·legals de tot tipus: armes, persones, drogues, òrgans, espècies protegides, etc. Les màfies que els duen a terme i els consumidors d'aquests productes.
- Els problemes vinculats a la sostenibilitat planetària.
- La precarització de les condicions de treball.
- La protecció de la diversitat cultural, sense perdre de vista, però, els drets humans.
- La falta de mecanismes efectius per a la resolució de conflictes civils o internacionals.
- La desintegració de la cohesió social.
- Els dèficits democràtics creixents en les institucions estatals i supraestatals.

Des de fa uns 15 anys, per a pal·liar la sensació de desemparament intel·lectual davant la forma que estava adoptant l'ordre mundial neoliberal que va sorgir del col·lapse del bloc soviètic, es va començar a utilitzar el concepte *governabilitat global* (Halliday, 1997). Designa una forma de regulació col·lectiva a escala mundial no monopolitzada pels estats, sinó fundada en la interacció d'actors públics –nacionals, regionals i internacionals– i privats –corporacions transnacionals, organitzacions que van sorgir de la societat civil.

El concepte remarca, doncs, dues dimensions: els estats perden protagonisme a favor d'altres agències i l'àmbit privat guanya espai a l'àmbit públic. Si tenim en compte que no es tracta d'un entramat coherent, sinó d'un entramat bastant opac, que té una manera de procedir que varia en funció del tema a considerar i en què la legitimitat i el pes relatiu dels participants és molt diferent, queda clar que el control que pot exercir la ciutadania sobre els processos de decisió és escàs.

Esquema 1



Tret d'això, no hi ha una resposta unívoca a aquestes preguntes: qui governa?, en interès de qui?, amb quins mitjans?, i amb quina finalitat? **Held i McGrew (2007)** apunten diferents percepcions:

a) En primer lloc, dins el grup dels que considerariem escèptics davant l'existència d'un procés de globalització, es produiria una confrontació entre la posició del que en teoria política es denomina *realisme* –governa als Estats Units i els països del G-8 en benefici dels propis interessos a escala nacional o imperial mitjançant les institucions internacionals i n'utilitza la capacitat de coerció política militar i econòmica amb l'objectiu de mantenir l'hegemonia d'occident i defensar l'ordre mundial existent– i la posició de base marxista, que afirma que els que realment governarien serien els detentors del capital a través dels estats per augmentar la pròpia preponderància.

b) Pel que fa a les posicions globalistes, encara que les línies de fragmentació són més complexes, a grans trets, el camp quedaria dividit en dues posicions. En la primera, hi hauria els globalistes denominats *crítics*, que consideren que les decisions les prenen els Estats Units, el G-8 i els grans detentors de capital a escala mundial. Ho fan mitjançant l'ordre neoliberal existent, que ells mateixos controlen, amb l'objectiu de promoure i reproduir el capitalisme global. En segon lloc, hi hauria els que analitzen la situació mitjançant el concepte de *governabilitat global*. Parteixen de diferents posicions pròximes al liberalisme polític –des de neoliberals fins a transformacionalistes– i sempre focalitzen la resposta en la multiplicitat d'actors i la particularitat dels temes. Centren els objectius en la consecució d'una globalització més gran i, no en tots els casos, més regulada amb presència de polítiques públiques globals.

Què s'ha de fer? En funció de les diverses anàlisis de la realitat, cadascun dels col·lectius anteriors ha formulat propostes teòriques diferents. D'aquesta manera, mentre que l'objectiu dels neoliberals és aconseguir un món més administrat pel mercat i reduir, tant com sigui possible, la presència de qualsevol forma d'estat, liberals menys extrems i socialdemòcrates aposten per diferents formes de regulació i col·laboració i, fins i tot, per una democràcia cosmopolita. D'altra banda, els defensors del neoconservadorisme converteixen el reforçament dels estats en la seva premissa principal, mentre que els que aposten per canvis més intensos del sistema social estan a favor, en molts casos, d'una xarxa de comunitats més petites radicalment democràtiques i autogestionades. Tanmateix, en la pràctica política quotidiana, les premisses no són tan clares. Per exemple, en la política nord-americana, el neoliberalisme s'ha aliat periòdicament tant amb faccions neoconservadores (èpoques Reagan, Bush, Bush fill) com amb liberals moderats (època Clinton), mentre que les grans mobilitzacions denominades *antiglobalització* que hi ha hagut des de Seattle el 1999 van agrupar des d'elements tradicionalistes fins a elements marxistes i leninistes, passant per un conjunt de col·lectius que, en els últims anys, es presenten com a *alterglobalitzadors* i tenen l'aparador principal en el Fòrum Social Mundial de Porto Alegre.

En definitiva, malgrat que es pot afirmar que en els últims anys s'ha produït una expansió significativa de la "regulació internacional", a mercè de la interacció d'estats i actors no estatals en els temes que l'opinió pública o els grups d'interès han considerat més candents, com la consecució de mínims comuns

en diversos camps bàsics de la vida humana i la protecció del medi ambient (Suau i altres, 2004), no hi ha dubte que aquest avenç ha estat **asimètric** i, abans que res, **poc transparent** pel que fa als processos de presa de decisions. Encara més, la institució que hauria d'ocupar la posició central en un complex de governabilitat global coherent, l'ONU, cada vegada està més desprestigiada i desautoritzada. Tal com afirmàvem, no és gens estrany si tenim en compte que les peces bàsiques del sistema, en què s'exerciten més directament els drets de ciutadania, els estats democràtics i les institucions subsidiàries que inclouen passen uns moments de crisi de legitimitat per les pròpies característiques de l'ordre neoliberal hegemònic dels últims trenta anys.

3. Reptes del present, problemes de futur: els nostres reptes

Al començament de l'estiu de l'any 2009 (12 de juliol), el diari *El País* ofería una entrevista breu, però molt interessant amb Thomas Pickering. És una de les eminències grises del Departament d'Estat nord-americà i un diplomàtic longeu que ha treballat per a sis presidents. Actualment, encara està en actiu, és assessor i s'ocupa de les relacions de Washington amb Teheran, que no és un problema menor. En demanar-li que definís la nostra època i enumerés els temes candents principals a escala mundial, va respondre el següent:

"P. ¿Cómo define la era global actual?

R. Con la globalización como trasfondo vemos una tendencia secular, con la tecnología como motor, hacia mucha más integración. La tendencia durante los últimos 100 años ha sido ir hacia un mundo en el que los problemas regionales son mucho más conocidos y de mayor preocupación para todos. Como consecuencia hay más presión para que los Gobiernos se involucren, especialmente los de los países grandes.

P. ¿Cuál sería el *ranking* de los problemas a los que el mundo se enfrenta hoy?

R. Ante todo, no estamos en un mundo en el que los problemas se resuelven a base de la fuerza, sino de la diplomacia, con la fuerza como apoyo. Establecido este principio, veo seis áreas de problemas. En orden de importancia, son:

- **Uno.** La economía global, en su totalidad.
- **Dos.** Lo que llamo Oriente Próximo en su versión más extendida, del Mediterráneo a las montañas de Hindukush entre Pakistán y Afganistán, incluyendo a Israel, Irak, Irán.
- **Tres.** El problema de las armas nucleares, de la no proliferación, del desarme, de defensa anti-misiles, del terror.
- **Cuatro.** Los rivales y socios: China, Rusia, India, Japón, Brasil, la Unión Europea y Estados Unidos.
- **Cinco.** Temas relacionados con el desarrollo y la pobreza: alimentación, sanidad, agua, migración de poblaciones, crimen, narcotráfico.
- **Seis.** La energía, el cambio climático y el medioambiente."

El País (12 de juliol de 2009)

Al llarg d'aquesta exposició, hem introduït la majoria d'aquests problemes. Hem prioritzat els que es poden analitzar més bé des d'una perspectiva global i hem deixat a banda la geopolítica clàssica. Tenint en compte el que ens ha tocat viure, una de les sensacions que pot provocar l'estudi d'aquest sistema nou, global o internacional, és que som davant un món en què s'han desencadenat tendències que s'oposen i es contradueixen fortament en una situació que encara no ha acabat de definir les característiques que té. D'una banda, hi observem integració i, de l'altra, fragmentació. Hi predomina la incertesa, ja que els postulats de la saviesa tradicional i els plantejaments ortodoxos no són capaços d'oferir una resposta clara a les inquietuds que provoquen les no-

ves amenaces a la nostra seguretat. Mentrestant, les antigues semblen adoptar característiques més complexes i imprevisibles, des de l'expansió de malalties infeccioses fins a la circulació descontrolada d'armes nuclears, radiològiques, químiques o biològiques, l'aparició de noves formes de terrorisme o l'expansió dels tentacles de les organitzacions criminals transnacionals (UN, 2004). És possible que les diverses parts del planeta estiguin més connectades que mai, però sembla poc discutible que les institucions que haurien d'intentar coordinar aquest procés són inexistents o febles i desfasades, incapaces de gestionar els canvis veloços i massius que es deriven de l'augment de fluxos globals. La tecnologia avança més ràpidament que la política (Edgerton, 2007): sabem que el progrés de les TIC ha creat xarxes d'intercanvi d'informació que són molt difícils de controlar per la gran flexibilitat i mutabilitat que tenen, capaces d'enfonsar un sistema financer o de deixar a la intempèrie dades personals de milions de persones, de regular les xarxes de transport d'una ciutat o un estat o de sumir-les en el col·lapse. Encara més, què passarà amb el desenvolupament de camps com la biotecnologia o la nanotecnologia?, dissenyarem uns nous *homo sapiens*?, qui controlarà el procés?, amb quines intencions?, amb quines premisses ètiques? Ens ajudaran a curar les malalties, a acabar la fam o a generar una societat ecosostenible els avenços?, a quin preu?, solucionarem problemes o en crearem? Tal com apunta Shapin (1996), concebre una tecnologia nova és una cosa molt diferent d'aprendre a fer-la servir en favor del benefici de tota la humanitat.

Podem valorar, doncs, la formació de la comunitat món actual i el futur més immediat? Sens dubte, les posicions estan enfrontades.

Els optimistes converteixen la necessitat en virtut i emfatitzen que la consolidació progressiva de la consciència de formar una única entitat unida a la impotència dels estats per a fer front, de manera unilateral, a la proliferació de problemes a escala planetària actuarà com a catalitzador d'un ordre internacional caracteritzat per la cooperació multilateral (Barrett, 2007). És a dir, cada vegada hi haurà més incentius a col·laborar, mentre que la competència descarnada quedarà penalitzada pels propis resultats. En canvi, els pessimistes creuen que les circumstàncies evolucionaran en sentit contrari: guanyadors i perdedors del gran joc global entraran en conflicte, de manera que hem d'esperar que la pugna estigui en auge per a aconseguir recursos estratègics i mercats, escassetat selectiva i ressorgiment de nacionalismes acompanyats de proteccionisme. I, sens dubte, l'ús de la tecnologia i la força per a aconseguir posicions d'avantatge.

Els detentors d'aquesta perspectiva (Rudolph, 2005; Surowiecki, 2007) consideren que, a mesura que augmenta la densitat de les xarxes planetàries, hi ha més perills que no pas oportunitats. Els estats tradicionals seran capaços de respondre a aquests reptes? Naixerà una societat civil global que sigui capaç de crear institucions dotades de legitimitat i mitjans per a regular l'escena mundial? Respondrem de manera adequada al desafiament que ens plantegen la pluja àcida, les noves pandèmies, els tràfics il·legals de tot tipus, el canvi cli-

màtic, les desigualtats de gènere, edat o raça; la possible escassetat d'energia, aliments o aigua; l'especulació financera desenfrenada, la desertificació o la desforestació? Sabrem com actuar davant la proliferació d'armaments convencionals, la incorporació de nous membres al club de les potències nuclears, els conflictes civils o interestatals que hi pugui haver o l'impacte del terrorisme en qualsevol lloc i en qualsevol moment? En un escenari com l'actual, la distinció entre l'alta política –geoestratègia, seguretat nacional, guerra i pau– i la baixa –economia, societat, medi ambient, etc.– està a punt de dissoldre's. Independentment del fet que acceptem o no la validesa del concepte de *globalització*, és indiscutible que la mateixa existència d'aquest terme i el conjunt de processos i problemes amb els quals està relacionat afecten qualsevol ciutadà del principi del segle XXI. Per això, com a corol·lari, unes quantes premisses sobre com enfrontar-nos a la invasió contínua del nostre espai quotidià poden fer-nos servei.

Primer: vivim un període de transformacions. No està clar què implica ni on es dirigeix. El discurs sobre la realitat i el discurs que vol generar aquesta realitat es barregen constantment.

Segon: independentment de la posició que adoptem en el debat teòric, hem d'acceptar que, fins que no es demostrï el contrari, els éssers humans som entitats físiques que vivim en geografies concretes. Els viatges pel ciberespai no justifiquen la renúncia actual de bona part de la ciutadania a la potestat d'exercir un control democràtic sobre les institucions més immediates. Això implica, sens dubte, una renúncia tàcita al control de les institucions llunyanes.

Tercer: no hi ha cap procés social de base humana que les accions dels mateixos humans no puguin reelaborar, reestructurar i redirigir. Malgrat el que alguns individus insensats han arribat a afirmar, la globalització no és com la llei de la gravetat. És difícil d'imaginar –de tan catastròfic com seria– un context en què es produeixi la reversió de la densitat de les interrelacions globals, però no és un factor que s'hagi de desestimar. Per desgràcia, la història de la humanitat està farcida de situacions d'aquest tipus.

Quart: els canvis socials es reben de maneres molt diferents en els diversos segments de població d'una mateixa zona del planeta i entre els que viuen en les diverses regions d'aquest mateix planeta. La nostra capacitat de repercutir-hi dependrà, en gran manera, de la fracció en què siguem. Si formem part del cim de la piràmide social d'un estat de l'OCDE és possible que aconseguim modificacions importants amb accions puntuals, mentre que si estem en una posició més modesta, haurèm d'organitzar-nos amb els nostres iguals i actuar conjuntament per aconseguir-ho. Ho demostren els diversos moviments socials que han aparegut al llarg de la història.

Cinquè: els canvis socials són processos complexos i cap investigador n'ha revelat els factors determinants. Hem de conformar-nos a reunir tantes variables com puguem i plantejar el canvi global com a resultat d'aquesta interacció. Com més ric sigui el model que elaborem, més probabilitats tindrem de trobar respostes mínimament adequades als reptes que se'ns plantegen.

Sisè: ens agradi o no, fins i tot vivim –perquè ho sentim diàriament– en l'edat de la burocràcia, del capitalisme, dels estats, de les comunitats identitàries i de la preeminència del coneixement racional. El pes específic que té cadascun d'aquests elements o les especulacions sobre el que tindran en el futur, permet fer valoracions molt divergents, ja que hem vist –i també ho sentim– l'aparició simultània d'institucions supra-estatals i de cercles cosmopolites i, alhora, d'identitarismes excloents i manifestacions creixents de l'irracionalisme més pur. L'únic aspecte del nostre sistema social que, ara com ara, no sembla ser qüestionat és la manera de producció capitalista, que potser és més informacional, però capitalista en definitiva.

Setè: la realitat en què vivim està marcada per l'apogeu del neoliberalisme. Si la pobresa persisteix, si la precarització del treball s'estén a àmplies capes de la població, si els processos de violència intercultural creixen, si les desigualtats entre estats i en l'interior dels mateixos estats cada vegada s'accentuen més, si les institucions internacionals continuen tenint aquests dèficits democràtics, si les bases de la ciutadania democràtica es continuen mirant amb el desprestigi progressiu de la política, si no hi ha interès a afrontar rigorosament els problemes que plantegen la sostenibilitat ecològica, la bioètica o els recursos energètics, no és degut a processos d'"internacionalització" o de "globalització" abstractes, sinó a la gestió quotidiana de les societats, que en els últims trenta anys, a grans trets, han estat dirigides per garants d'aquesta proposta ideològica. Altres maneres de negociar la realitat no només són factibles, sinó que sembla que són necessàries. Modelitzar, construir i gestionar un món millor està al nostre abast.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

- Castells, M.** (1996). *La era de la información (I-III)*. Madrid: Alianza, 1998.
- Cohen, R.; Kennedy, P.** (2007). *Global Sociology* (2a. ed.). Nova York: Palgrave Macmillan.
- Durand, M-F. i altres** (2009). *Atlas de la Mondialisation*. París: Presses de SciencesPo.
- Gresh, A. i altres** (2009). *L'Atlas du Monde Diplomatique*. París: Le Monde Diplomatique.
- Held, D.; McGrew, A.; Goldblatt, D.; Perraton, J.** (1999). *Global transformations*. Londres: Polity Press.
- Held, D.; McGrew, A.** (2007). *Globalization / Anti-Globalization* (2a. ed.). Londres: Polity Press.
- Sassen, S.** (2007). *A Sociology of Globalization*. Nova York: WW Norton.
- Shoolte, J. A.** (2000). *Globalization. A critical introduction*. Londres: Macmillan.
- Kegley, Ch. W.** (2009). *World Politics* (12a. ed.). Belmont: Wadsworth.

Bibliografia citada

- Albrow, M.** (1990). "Globalization, Knowledge and Society. An Introduction". A: M. Albrow; E. King (ed.). *Globalization, Knowledge and Society*. Londres: Sage.
- Appadurai, A.** (1990). "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy". *Theory, Culture & Society* (núm. 7, pàg. 295-310).
- Archibugi, D.; Held, D.; Kohler, M. (ed.)** (1998). *Re-imagining Political Community. Studies in Cosmopolitan Democracy*. Stanford: Polity Press / Cambridge / Stanford UP.
- Artus, P. (dir.)** (2008). *La Crise Financière*. París: PUF.
- ASPB** (2000, 2009). Observatorio de Salud de la Agencia de Salud Pública de Barcelona. [Data de consulta: 1 de setembre de 2009]. <http://www.aspb.es/que-fem/documents.htm#informes_personal>
- A.T. Kearney; Foreign Policy.** (2003-2007). *A.T. Kearney/Foreign Policy Globalization Index*. [Data de consulta: 2 de setembre de 2009]. <<http://www.atkearney.com/index.php/Publications/globalization-index.html>>
- Badie, B. i altres** (2008). *Pour un autre regard sur les migrations. Construire une gouvernance globale*. París: La Découverte.
- Barret, S.** (2007). *Why Cooperate? The Incentive to Supply Global Public Goods*. Nova York: Oxford UP.
- Bauman, Z.** (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Banco Mundial** (2009). [Data de consulta: 2 de setembre de 2009]. <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:20153855~menuPK:373757~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:336992,00.html>>
- Beck, U.** (1992). *The Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, U.** (1999). *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bello, W.** (2002). *Deglobalization. Ideas for a New World Economy*. Londres: Zed Books.
- Bertonci i altres** (2008). *Dictionnaire Critique de l' Union Européenne*. París: Armand Colin.
- Bihr, A.; Pfefferkorn, R.** (2008). *Le Systeme des Inégalités*. París: La Découverte.
- Boyer, R.** (1997). "Les mots et les réalités". *Mondialisation, au-delà des mythes*. París: La Découverte.
- Buzan, B.; Little, R.; Jones, C.** (1993). *The Logic of Anarchy*. Nova York: Columbia UP.

- Cammilleri, I. A.; Falk, J.** (1992). *The End of Sovereignty? The Politics of a Shrinking and Fragmented World*. Aldershot: Edward Elgar.
- Castles, S.; Miller, M.** (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (3a. ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Clapp, J.** (2005, agost). «Global Environmental Governance for Corporate Responsibility and Accountability». *Global Environmental Politics* (vol. 5, núm. 3, pàg. 23-24). MIT Press.
- Cohen, R.** (1997). *Global Diasporas. An Introduction*. Londres: UCL Press.
- Cohen, R.** (2006). *Migration and its Enemies. Global Capital, Migrant Labour and the Nation State*. Aldershot: Ashgate.
- Chase-Dunn, C. K.** (1989). *Global Formation. Structures of the World Economy*. Oxford: Blackwell.
- Chavagneau, C; Palan, R. P.** (2006). *Les Paradis Fiscaux*. París: La Découverte.
- Chesnais, J.** (1994). *La mondialisation du capital*. París: Syros.
- Chesnais, J.** (2004). *La finance mondialisée*. París: La Découverte.
- Cretin, T.** (2004). *Mafias du monde. Organizations criminelles transnationales, actualités et perspectives*. París: PUF.
- Dicken, P.** (2003). *Global Shift: Transforming the World Economy*. Londres: Paul Chapman.
- Edgerton, D.** (2007). *The Shock of the Old. Technology and Global History Since 1900*. Nova York: Oxford UP.
- Gamble, C.** (1994). *Timewalkers. The Prehistory of Global Colonization*. Cambridge, Massachusetts: Harvard UP.
- Gay, P. du (ed.)** (1997). *Production of Culture / Cultures of Production*. Londres: Sage.
- Gayraud, J. F.** (2005). *Le Monde des mafias. Géopolitique du crime organisé*. París: Odile Jacob.
- Giddens, A.** (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A.** (2009). *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, A.** (1999). *Must global politics constrain democracy?* Princeton: Princeton UP.
- Gill, S.** (1995). "Globalization, Market Civilization and Disciplinary Neoliberalism". *Millennium*. (vol. 24, núm. 3, pàg. 399-423).
- Glenny, M.** (2008). *McMafia. Crime Without Frontiers*. Londres: The Bodley Head.
- Halliday, F.** (1997). "Gobernabilidad global. Perspectivas y problemas". *Revista Internacional de Filosofía Política* (núm. 9, pàg. 23-38).
- Hannerz, U.** (1992). *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning*. Nova York: Columbia UP.
- Hannerz, U.** (1996). *Transnational Connections. Culture, People, Places*. Londres: Routledge.
- Hardt, M.; Negri, A.** (2000). *Empire*. Cambridge: Harvard UP.
- Harvey, D.** (1989). *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell.
- Harvey, D.** (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: OUP.
- Harris, G.** (1990). *The Dark Side of Europe. The Extreme Right Today*. Edimburg: Edinburgh University Press.
- Hay, C.** (2005). "Globalization's Impact on States". A: J. Ravenhill (ed.). *Global Political Economy*. Oxford: Oxford UP.
- Heinberg, R.** (2003). *The Party's Over. Oil, War and the Fate of Industrial Societies*. Illa Gabriola, Colúmbia Britànica: New Society Publishers.

- Heinberg, R.** (2009). *Blackout. Coal, Climate, and the Last Energy Crisis*, Forest Row. East Sussex: Clairview Books.
- Held, D.** (1995). *Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Stanford: Polity / Cambridge / Stanford UP.
- Held, D.** (2004). *Global Covenant*. Cambridge: Polity P.
- Hirst, P.; Thompson, G.** (1999). *Globalization in Question* (2a. ed.). New Maiden, Massachusetts: Polity Press / Cambridge / Blackwell Publishers.
- Hollifield, B. F.** (1992). *Immigrants, Markets and States. The Political Economy of Postwar Europe*. Cambridge, Massachusetts: Harvard UP.
- Hoogvelt, A.** (1997). *Globalisation and the Postcolonial World. The New Political Economy of development*. Londres: Macmillan.
- Huntington, S. P.** (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Nova York: Simon and Schuster.
- Huntington, S. P.** (2004). *Who Are We? America's Great Debate*. Nova York: Simon and Schuster.
- Kaldor, M.** (2001). *Las nuevas guerras. Violencia organizada en la era global*. Barcelona: Tusquets Editores.
- Keohane, R; Nye, J.** (1977). *Power and Interdependence*. Boston: Little Brown.
- Klare, M.** (2008). *Rising Powers, Shrinking Planet. The New Geopolitics of Energy*. Londres: Metropolitan Books.
- Klein, N.** (2007). *The Shock Doctrine. The Rise of Disaster Capitalism*. Londres: Metropolitan Books.
- Mann, M.** (1997). "Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation State?". *Review of International Political Economy* (vol. 4, núm. 3, pàg. 96-472).
- McMichael, P.** (2000). *Development and Social Change. A Global Perspective* (2a. ed.). Thousand Oaks, Califòrnia: Pine Forge.
- Miller, D.** (1988). "The ethical significance of nationality". *Ethics* (vol. 98, núm. 4, pàg. 647-662).
- Modelski, G.** (1972). *Principles of World Politics*. Nova York: Free Press.
- Neveill, P.** (2005). "Climate for Change? Civil Society and the Politics of Global Warming". A: M. Glasius i altres (ed.). *Global Civil Society 2005/6*. Londres: Sage.
- Ohmae, K.** (1995). *The end of the nation state*. Nova York: Free Press.
- OMS** (2008). Informe de la Comisión de Determinantes de la OMS. [Data de consulta: 1 de setembre de 2009]. <http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241563703_eng.pdf>
- PNUD** (2008). [Data de consulta: 1 de setembre de 2009]. <<http://hdr.undp.org/es/estadisticas/datos/idh2008/>>
- PNUD** (2008). Human Development Report. [Data de consulta: 3 de setembre de 2009]. <<http://hdr.undp.org/statistics>>
- Reich, R.** (2007). *Supercapitalism. The Transformation of Business, Democracy, and Everyday Life*. Nova York: Knopf.
- Robertson, R.** (1992). *Globalization. Social Theory and Global Culture*. Londres: Sage.
- Rosenau** (1990). *Turbulence in World Politics*. Princeton: Princeton UP.
- Rosenberg, J.** (2005). «Globalization Theory. A post-mortem». *International Politics* (vol. 42, núm. 2, pàg. 2-74).
- Ross, A.** (1997). *No Sweat*. Londres: Verso.

- Roy, O.** (2008). *La Sainte Ignorance. Le temps de la Religion sans Culture*. París: Seuil.
- Rudolph, C.** (2005, març). "Sovereignty and Territorial Borders in a Global Age". *International Studies Review* (vol. 7, pàg. 1-20).
- Rumbaut, R.** (1997). "Assimilation and its descontents. Between rhetoric and reality". *International Migration Review* (vol. 31, núm. 4, pàg. 134-155).
- Saez, E.; Piketty, T.** (2003, 2007, 2009). "Income Inequality in the United States, 1913-1998". *Quarterly Journal of Economics* (118(1): pàg. 1-39) (Longer updated version published in A.B. Atkinson and T. Piketty eds., Oxford University Press, 2007) (UPDATED TABLES AND FIGURES UPDATED TO 2007 in Excel format, August 2009).
- Saul, J. R.** (2005). *The Collapse of Globalism*. Londres: Atlantic Books.
- Sébille-López, P.** (2006). *Géopolitiques du petrole*. París: Armand Colin.
- Shapin, S.** (1996). *The Scientific Revolution* (2a. ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)** (1994, 2009). *Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford UP.
- Slaughter, A. M.** (2004). *A New World Order*. Princeton: Princeton UP.
- Smith, A. D.** (1990). "Towards a Global Culture?". *Theory, Culture & Society* (vol. 7, pàg. 91-171).
- Stiglitz, J.** (2002). *Globalization and its Descontents*. Londres: Allen Lane.
- Suau, J. i altres** (2004). *¿Hacia dónde va el mundo? Reflexiones sobre la gobernabilidad mundial*. Barcelona: PUB.
- Surowiecki, J.** (2007, juliol-agost). "The Myth of Inevitable Progress". *Foreign Affairs* (vol. 86, núm. 4, pàg. 132-139).
- Tamir, Y.** (1993). *Liberal Nationalism*. Princeton: Princeton UP.
- Thompson, J. B.** (1995). *The Media and Modernity*. Stanford: Polity Press / Cambridge / Stanford UP.
- UN** (2004). "Un mundo más seguro". [Data de consulta: 6 de setembre de 2009]. <<http://www.un.org/spanish/secureworld>>
- UNCTAD** (2004). *Development and Globalization*. Ginebra: UN.
- Veer, P. van der** (2002). "Transnational Religion. Hindu and Muslim Movements", *Global Networks* (vol. 2, núm. 2, pàg. 95-109).
- Vital Signs* (1992-2009). Nova York: Norton for the WWI.
- Waldron, J.** (1999). "Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative". A: W. Kymlicka (ed.). *Minority Cultures*. Oxford: Blackwell.
- Wallerstein, I.** (1974). *The Modern World System*. Nova York: Academic Press.
- Wilkinson, R.; Pickett, K.** (2009). *The Spirit Level*. Londres: Penguin.
- Wolf, M.** (2004). *Why Globalization Works?* New Haven: Yale UP.
- Wolf, M.** (2006). "Will Globalization Survive". *World Economics* (vol. 6, núm. 4, pàg. 1-10).
- Woods, N.; Hurrell, A. (ed.)** (1999). *Inequality, Globalization and World Politics*. Oxford: Oxford UP.
- WTO** (2001- 2009). *World Trade Report*. Ginebra: WTO.

Webs

www.csg.org: web del Centre for the Study of Globalization and Regionalization de la Universitat de Warwick, pioner, entre d'altres, en l'estudi d'aquest procés.

www.focusweb.org: web de Focus on the Global South, institut d'investigació sobre la globalització des de la perspectiva dels països del sud.

www.un.org: web del conjunt d'institucions que formen l'Organització de les Nacions Unides.

www.weforum.org: web del Fòrum Econòmic Mundial, fonamental per a informes, articles i comentaris sobre la globalització des del punt de vista del món dels negocis.

www.oneworld.org: portal que permet accedir a les webs de més de 750 ONG que actuen a nivell internacional.

www.iisd.ca: web d'International Institute for Sustainable Development, amb informació molt detallada sobre l'impacte mediambiental dels canvis socioeconòmics que hi ha hagut en les últimes dècades.

Igualment, s'hi sumen totes les pàgines web que apareixen com a font de taules i gràfics.

